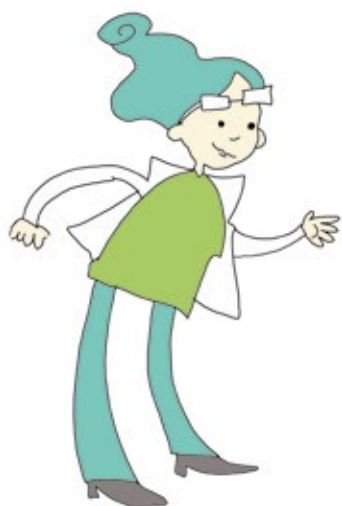

Izvešće o radu pravobraniteljice za djecu 2022.

SAŽETAK

Zagreb, ožujak 2023.

Crtež na naslovnici motiv je iz kalendara pravobraniteljice za djecu za 2023. godinu, čiji je naslov „Konvencija o pravima djeteta i 20 godina pravobranitelja za djecu u Hrvatskoj“. Autorica ilustracija u kalendaru je Zrinka Ostović. Uz ilustriranu priču o UN-ovoj *Konvenciji o pravima djeteta*, kalendar donosi i priču o djelovanju Ureda pravobraniteljice za djecu u protekla dva desetljeća na zaštiti i promicanju dječjih prava u Hrvatskoj. Kalendar je dostupan na www.dijete.hr.

Sadržaj

POKRATE	4
1 UVOD	5
2 PRAĆENJE POJEDINAČNIH POVREDA PRAVA DJECE	8
2.1 Osobna prava	9
2.1.1 Statusna prava	9
2.1.2 Pravo na privatnost	10
2.1.3 Pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb	11
2.1.4 Pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja	13
2.2 Prava djece kao članova društvene zajednice	14
2.3 Obrazovna prava	15
2.4 Zdravstvena prava	15
2.5 Socijalna i ekonomska prava	16
2.5.1 Dječje siromaštvo	16
2.5.2 Socijalna prava	16
2.5.3 Ekonomska prava	16
2.6 Kulturna prava i pravo na slobodno vrijeme	17
2.7 Pravosudno-zaštitna prava	18
2.7.1 Zaštita djeteta žrtve i svjedoka	18
2.7.1.1 Zaštita od spolnog iskorištavanja i zloupotrebe	19
2.7.2 Zaštita prava djece u sukobu sa zakonom	20
2.8 Sigurnost, nesreće i ugrožavajuća okruženja	21
2.9 Diskriminacija	21
2.10 Ostala prava i nenadležnost	22
3 DJEČJE SUDJELOVANJE	22
3.1 Mreža mladih savjetnika i Forum mladih 16+	22
3.2 Susreti s djecom	23
4 IZDOJENA PODRUČJA ZAŠTITE PRAVA DJECE	23
4.1 Djeca pripadnici nacionalnih manjina	23
4.2 Djeca s problemima u ponašanju	23
4.3 Djeca čiji su roditelji u zatvoru	24
4.4 Djeca i mediji	25
4.4.1 Mediji i zaštita dječjih prava	25
4.4.2 Prava djece u digitalnom okruženju	25
4.5 Djeca koja se bave sportom	25
4.6 Djeca u pokretu	26
4.7 Djeca koja žive na otocima	26
4.8 Preporuke UN-ovog Odbora za prava djeteta Republici Hrvatskoj	26
5 PREPORUKE PRAVOBRANITELJICE ZA DJECU	27
6 NORMATIVNE AKTIVNOSTI	28
7 ISTRAŽIVAČKE AKTIVNOSTI	29
7.1 Djeca u ustanovama za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi	29
7.2 Djeca u alternativnoj skrbi čiji su roditelji u zatvoru	29
8 OBILASCI USTANOVA ZA DJECU I DRUGIH MJESTA	29
9 OSTALE AKTIVNOSTI U ZAŠTITI I PROMICANJU PRAVA DJECE	30
10 MEĐUNARODNE AKTIVNOSTI	30
11 OSTALE AKTIVNOSTI PODRUČNIH I SREDIŠNJEG UREDA	31
12 USTROJ I FINACIJSKO POSLOVANJE	31
13 ZAKLJUČAK	31

POKRATE

AZOP	Agencija za zaštitu osobnih podataka
BiH	Bosna i Hercegovina
COPE	Children of Prisoners Europe
CPUZ	Centar za pružanje usluga u zajednici
CZSS	Centar za socijalnu skrb
DV	Dječji vrtić
ENOC	European Network of Ombudspersons for Children
ENYA	European Network of Young Advisors of Ombudspersons for Children
EK	Europska komisija
EU	Europska unija
FM 16+	Forum mladih 16+
HRT	Hrvatska radiotelevizija
HZZO	Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje
JLP(R)S	Jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave
JLS	Jedinica lokalne samouprave
MMS	Mreža mladih savjetnika
MPU	Ministarstvo pravosuđa i uprave
MRMSOSP	Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike
MUP	Ministarstvo unutarnjih poslova
MZO	Ministarstvo znanosti i obrazovanja
OŠ	Osnovna škola
PUP	Problemi u ponašanju
RH	Republika Hrvatska
SŠ	Srednja škola
TUR	Teškoće u razvoju
UN	Ujedinjeni narodi
UNICEF	Fond Ujedinjenih naroda za djecu
UZSP	Uprava za zatvorski sustav i probaciju
VEM	Vijeće za elektroničke medije
ZMN	Zajamčena minimalna naknada
ZSD	Zakon o suzbijanju diskriminacije
ZSM	Zakon o sudovima za mladež

1 UVOD

Dvadeseto izvješće o radu pravobraniteljice za djecu donosi pregled stanja prava djece u Hrvatskoj kroz aktivnosti i rad Ureda pravobranitelja za djecu u praćenju, zaštiti i promicanju prava djeteta tijekom 2022. godine. Izvješće se podnosi Hrvatskome saboru u skladu s odredbama *Zakona o pravobranitelju za djecu*.

Život kakav smo poznavali prije pandemije, iako nešto izmijenjen, vratio se u 2022. godini. Odlasci u vrtić i školu ponovno su postali dio svakodnevice, vratile su se rođendanske proslave, dječja druženja i školski izleti. Također su se vratili susreti s proširenim obiteljima uz tople zagrljaje baka i djedova.

Ratna zbivanja u Ukrajini natjerala su gotovo 8 milijuna ljudi, većinom žene i djecu na bijeg u potrazi za sigurnošću, od kojih su neki izabrali Hrvatsku kao svoj privremeni dom.

Istovremeno smo se u 2022. godini suočili s brojnim posljedicama dugotrajne pandemije i potresa. Poteškoće mentalnog zdravlja, porast nasilja nad djecom uključujući i vršnjačko nasilje, slabljenje radnih navika i motivacije za učenje kod djece, samo su neke od njih. Iako nam recentna istraživanja govore da se osobni učinci koronakrize smanjuju, prekid bezbrižnog odrastanja i drugačiji oblik nastave koji je posljedično doveo do nastajanja svojevrsnih „praznina“ u znanju ostavili su trag na mnogu djecu. Stoga je potrebno usmjeriti posebnu pažnju na osiguravanje različitih oblika pomoći i podrške za djecu, osobito u području mentalnog zdravlja djece.

Inflacija, odnosno, rast cijena koji je počeo u 2022. godini i nastavio se u 2023., također pogađa djecu, osobito onu koja žive u obiteljima u riziku od siromaštva, te za njih trebamo osigurati odgovarajuću socijalnu zaštitu.

U prošloj godini Hrvatska je dobila i novi *Nacionalni plan za prava djece* za četverogodišnje razdoblje čije ostvarenje ćemo pratiti u narednim godinama.

Prošla je godina bila osobito značajna i zbog razgovora između predstavnika Vlade Republike Hrvatske i UN-ovog Odbora za prava djeteta koji je u lipnju izdao nove preporuke za unaprjeđenje prava djece u Hrvatskoj. Stoga se u ovogodišnjem izvješću u brojnim poglavljima pozivamo upravo na preporuke UN-ovog Odbora za prava djeteta s ciljem bolje vidljivosti preporuka u javnosti te poticaja nadležnih institucija na poduzimanje potrebnih aktivnosti za njihovu što bržu provedbu.

U 2022. godini postupali smo u ukupno 3 799 predmeta od kojih se 1 932 odnosilo na nove prijave, pritužbe, upite i zahtjeve vezano za povredu pojedinačnih prava djece. Uz njih, smo tijekom godine postupali u 637 predmeta prenesenih iz prethodnih godina, uglavnom zbog složenosti i specifičnosti problematike koja zahtijeva višegodišnje praćenje. Najveći broj prijava smo ponovo zaprimili u području obrazovanja te ostvarivanja roditeljske skrbi. Osim ovih predmeta postupali smo u 1 230 predmeta koji su se odnosili na opće inicijative i preporuke, suradnju s nacionalnim i međunarodnim institucijama, sastanke, projekte, obilaske ustanova, te ostale poslove ureda. Uz navedeno smo strankama pružali neposredne informacije i savjete u više od 1 439 telefonskih i osobnih razgovora.

Tijekom 2022. sudjelovali smo u postupku donošenja ili izmjene 37 propisa, od toga pet strateških dokumenata, te predložili ukupno 179 konkretnih promjena propisa u cilju bolje zaštite djece. Također smo institucijama, tijelima ili pravnim osobama uputili 68 općih preporuka, upozorenja i priopćenja u cilju unapređivanja zaštite prava sve djece ili pojedinih skupina djece, najviše u obrazovanju, zaštiti ranjivih skupina djece, zdravlju, zaštiti od nasilja, zaštiti sigurnosti i dr.

Naše izvješće i ove godine sadrži podatke o stanju prava djece u našoj zemlji. Iz njega su vidljivi pomaci, ali i ključni problemi u ostvarivanju njihovih prava. Među ključnim problemima ističemo dječje siro-

maštvo, nasilje nad djecom, diskriminaciju, ostvarivanje prava djece s teškoćama u razvoju, nedostatnu podršku za mentalno zdravlje djece te neodgovarajuću zaštitu djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi.

Svojim radom zalažemo se za učinkovitiju provedbu postojećih zakona i politika za dobrobit djece kao i za sustavno uključivanje djece u sve odluke koje ih se tiču. Stoga smo osobito zahvalni na suradnji i marljivom radu naših mladih suradnika – djece i mladih uključenih u Mrežu mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu te mrežu Foruma mladih 16+.

U 2022. godini posebno ističemo naš doprinos u važnom iskoraku prema boljoj zaštiti djece od seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja djece te u podizanju svijesti o specifičnim temama, pri čemu izdvajam samo neke, poput života djece na otocima, prevencije vršnjačkoga nasilja, siromaštva djece te prava djece u sportu.

Zahvaljujući posvećenosti djelatnica i djelatnika Ureda pravobraniteljice za djecu, kroz izravan rad smo podržali brojnu djecu i obitelji u zaštiti prava kroz više od 1 400 izravnih razgovora putem telefona ili uživo.

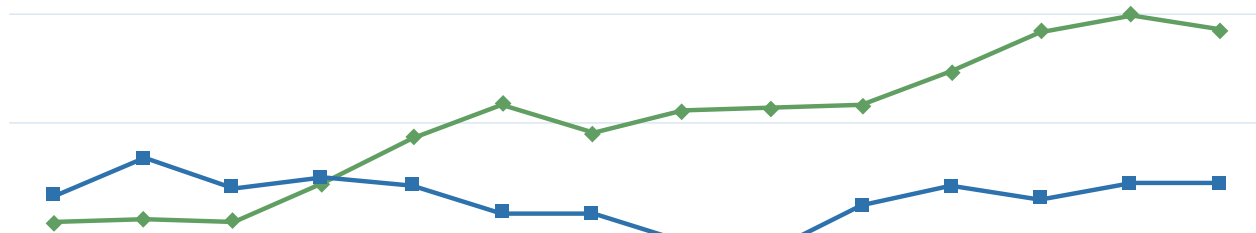
Naša blizina i prisutnost u četiri velika hrvatska grada važan je resurs pravobraniteljstva u zaštiti dječjih prava. Prošle smo godine obilježili i 15 godina djelovanja naših područnih ureda u Rijeci, Splitu i Osijeku koji prate i zalažu se za poboljšanje prava djece u lokalnim zajednicama.

Zbog opširnosti izvješća, u tekstu smo koristili pokrate koje su objašnjene na početku izvješća, a riječi i izrazi korišteni u tekstu podjednako se odnose i na ženski i na muški rod.

Nadam se da će Dvadeseto izvješće o radu pravobraniteljice za djecu potaknuti pozitivne promjene u sustavu zaštite djece, osobito ranjivih skupina djece, na čije živote snažno utječe djelovanje i stupanj učinkovitosti države.

Pravobraniteljica za djecu
Helenca Pirnat Dragičević, dipl. iur.

Prijave pojedinačnih povreda prava djece (DP) i drugih predmeta u radu (DPR) 2009. – 2022.

	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.
◆ DP	1050	1059	1054	1228	1436	1595	1456	1558	1573	1588	1741	1923	2004	1932
■ DPR	1167	1350	1205	1253	1223	1090	1092	956	929	1125	1215	1158	1226	1230

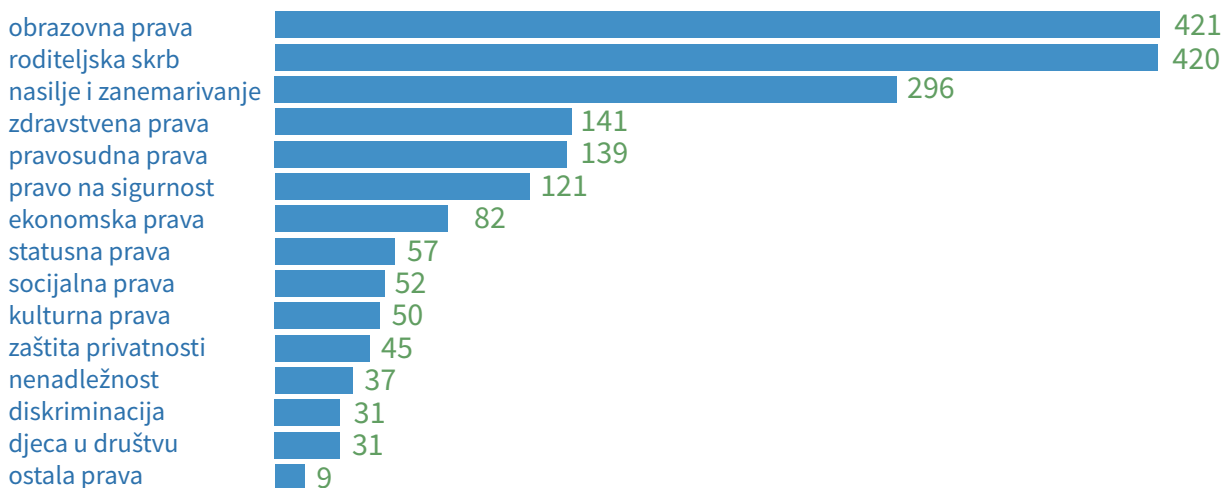
Prijave pojedinačnih povreda prava djece 2009. – 2022.

PRIJAVE POJEDINAČNIH POVREDA PRAVA	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.
Osobna prava	625	687	636	753	701	742	702	711	726	690	737	772	825	826
Prava djece kao članova društvene zajednice	13	11	6	11	11	12	12	29	29	38	32	28	40	31
Obrazovna prava	187	153	159	161	262	273	239	296	310	318	391	492	478	421
Zdravstvena prava	35	21	25	28	107	257	184	161	155	173	137	162	172	141
Socijalna prava	48	29	43	42	55	60	42	39	41	45	46	62	48	52
Ekonomska prava	55	72	79	93	90	77	77	87	89	68	74	72	77	82
Kulturna prava	11	10	8	19	26	22	37	23	32	39	34	36	30	50
Pravosudno-zaštitna prava	33	38	55	61	81	62	67	96	97	72	81	115	141	139
Sigurnost i zaštita djece	12	12	15	13	25	26	36	51	31	81	130	116	121	121
Diskriminacija	3	3	6	16	25	24	20	18	20	38	42	35	49	31
Nenadležnost	22	19	16	26	42	38	39	41	42	21	29	32	20	37
Ostalo	6	4	6	5	11	2	1	6	1	5	8	1	3	1
UKUPNO	1050	1059	1054	1228	1436	1595	1456	1558	1573	1588	1741	1923	2004	1932

2 PRAĆENJE POJEDINAČNIH POVREDA PRAVA DJECE

Tijekom 2022. zaprimili smo 1 932 nove prijave, pritužbe, upita i zahtjeva u vezi povreda pojedinačnih prava djece. Uz te prijave, tijekom godine smo i postupali u 637 predmeta prenesenih iz prethodnih godina, uglavnom zbog složenosti i specifičnosti problematike koja zahtijeva višegodišnje praćenje.

Prijave pojedinačnih povreda prava djece prema vrsti prava u 2022.

Prema spolu djeteta prevladava povreda prava dječaka (1 162), dok u nešto manje od polovice prijava spol nije naveden. Kako je većina predmeta iz područja obrazovanja, među povredama prava grupe najčešće je u pitanju razredni odjel (u nekim slučajevima i svi učenici obrazovne ustanove), potom djeca u vrtićima, sportskim klubovima, ustanovama socijalne skrbi i odgojnim ustanovama, a tu su i djeca stanovnici naselja ili dijela naselja, korisnici pojedinih društvenih mreža i druge grupe djece, ovisno o problematici i mogućoj ugrozi njihovih prava. Grupe djece raznolike su po dobnoj strukturi, veličini grupe te mogućoj ugroženosti i povredi prava.

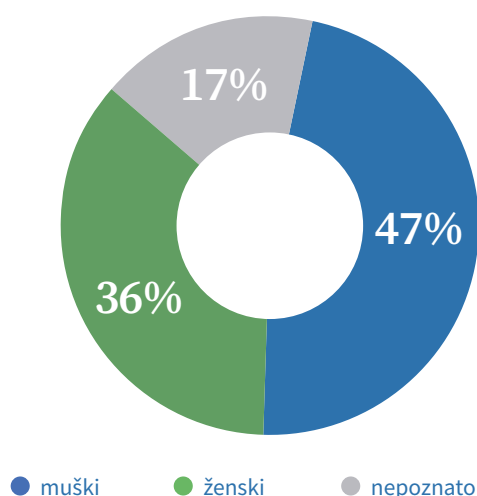
U više od polovice slučajeva (1 048) obratili su nam se roditelji (majke u 688, očevi u 292 slučaja, te oba roditelja zajedno u 68 slučajeva). Po brojnosti slijede prijave institucija. Najčešće su to obrazovne institucije (142), škole i dječji vrtići koji traže savjet i preporuku za postupanje ili prijavljuju povrede prava djece zamjećujući zanemarivanje skrbi o djetetu ili sumnjajući na nasilno ponašanje u obitelji. Škole nam prijavljuju slučajeve seksualnog nasilja nad djetetom, na što ih obvezuje *Protokol o postupanju u slučaju seksualnog nasilja*. U velikom broju prijavitelji su bili ministarstva, agencije i inspekcije, najčešće državni inspektorat (39), obraćajući nam se zbog odbijanja obveznog cijepljenja djece i gospodarskog iskorištavanja djece, a za savjet, pomoć i podršku obraćali su nam se još i centri za socijalnu skrb, domovi za djecu, udruge te predstavnici lokalne zajednice.

Djeca (18) su nam se i osobno prituživala na neprimjeren odnos nastavnika, ponašanje udomitelja, odgajatelja ili prestrogu disciplinu u ustanovi u kojoj su smještene. Pritužbe djece čiji su roditelji u sporu o roditeljskoj skrbi odnosile su se na neuvažavanje njihovog mišljenja o susretima s roditeljem s kojim ne žive. Neka djeca traže pomoć u rješavanju problema svojih roditelja koji se odražavaju na obiteljske odnose, poput ostvarivanja prava na mirovinu, reguliranja boravka roditelja, razrješenja imovinsko-pravnih odnosa u obitelji ili nesuglasica i sukoba sa susjedima. Djecu smo u tim slučajevima hrabрили zbog obraćanja Uredu i drugim institucijama te ih s konkretnim informacijama upućivali na nadležne institucije kojima se njihovi roditelji mogu obratiti za rješavanje svojih problema.

Obraćali su nam se i bake i djedovi, drugi djetetovi srodnici, susjedi, anonimni prijavitelji i drugi, a u 101 pojedinačnom slučaju postupanje smo započeli na vlastitu inicijativu, najčešće povodom napisa u medijima.

2.1 Osobna prava

Prijave pojedinačnih povreda prava djece prema spolu djeteta u 2022.

Od 826 prijava povrede osobnih prava djece, polovica se odnosi na pravo na život s roditeljima i roditeljsku skrb. Najčešće je riječ o roditeljima koji se nakon raspada obiteljske zajednice obraćaju raznim institucijama (uključujući pravobraniteljicu za djecu) i traže pomoć u razrješenju međusobnog konflikta u vezi roditeljskih prava i osobnih odnosa s djetetom. Više od ¼ prijava odnosi se na povrede prava na zaštitu od nasilja. Ostale prijave povrede osobnih prava u 2022. godini odnosile su se na zaštitu djece od zanemarivanja, statusna prava i djetetovu privatnost, rjeđe na posvojenje, udomiteljstvo i skrbništvo, a u praćenju je bilo i 215 predmeta koji se u najvećem broju odnose na život s roditeljima i roditeljsku skrb (95) te na nasilje i zanemarivanje (95), a preneseni su iz prethodnih godina.

Pravo na život – Povrede djetetovog prava na život odnose se uglavnom na počinjenje teških kaznenih djela na štetu djece (ubojstvo, pokušaj ubojstva, čedomorstvo), samoubojstvo, samoranjavanje i unesrećivanje te stradanje uslijed drugih ugrožavajućih okolnosti.

Prema podacima MUP-a u 2022. uslijed kaznenog djela smrtno je stradalo 7 djece, suicid je izvršilo 9 djece, a evidentirana su i 77 pokušaja suicida. U prometnim nesrećama život je izgubilo 12 djece.

Nažalost, i u 2022. godini zabilježena su smrtna stradanja djece u različitim okolnostima. Neka djeca izgubila su bitku s bolesti, neka su stradala u prometnim nesrećama, neka nesretnim slučajem, neka od posljedica nasilja, a neka su si sama oduzela život. Smrtna stradanja ili ozljeđivanja djece pratimo kroz različita područja *Izvešća* te ih opisujemo u poglavljima *Pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja* te *Sigurnost, nesreće i ugrožavajuća okruženja*.

Prema podacima Hrabrog telefona najveći broj poziva djece u 2022. vezan uz mentalno zdravlje odnosi se na suicidalnost (46 %), samoozljeđivanje (30 %), depresivnost (26%), anksioznost (16 %), usamljenost (5 %), identitet i svrhu života (4 %), panične napadaje (3 %), ADHD (2 %) te samopoimanje (2 %).

Nesporna je važnost postojanja telefonske linije za pomoć djeci koja djetetu može pružiti trenutnu psihološku pomoć u kriznoj situaciji. Međutim, obavijesti o suicidima i pokušajima suicida djece ukazuju na to da drugi sustavi podrške djetetu u nemalom broju slučajeva zakazuju. I dok u slučajevima suicida najčešće ne doznajemo pravi razlog zbog kojeg je dijete odlučilo okončati život, u slučajevima pokušaja suicida koje smo pratili, razlozi su najčešće izloženost nasilju (najčešće vršnjačkom), neprimjereni odnos nastavnika prema djetetu, reakcija na izdvajanje iz obitelji i smještaj u ustanovu te drugi stresni događaji u životu djeteta. Izuzetno je važno otklanjati i prevenirati uzroke koji dovode do pokušaja suicida, ali isto tako da dijete u trenutku kada je izrazito uznemireno i iskazuje suicidalne misli ili je pokušalo izvršiti suicid, dobije odgovarajuću stručnu pomoć i bude uključeno u terapiju i praćenje, sve dok za tim postoji potreba. Da bi to bilo moguće, potrebno je osigurati stručnjake za mentalno zdravlje (psihologe, dječje i adolescentne psihijatre) i izvan velikih gradova jer je u manjim sredinama očiti nedostatak resursa, ali i povećana stigma djeteta i obitelji. O zaštiti mentalnog zdravlja djece više u poglavlju *Zdravstvena prava*.

2.1.1 Statusna prava

U 2022. godini primili smo 57 prijava koje se odnose na statusna prava djece, od toga 44 na statusna prava djece stranih državljana. Te se prijave većinom odnose na reguliranje statusa djece stranaca koji žive u

Hrvatskoj (4), te djece u migracijama (40) koja se zateknu na teritoriju RH. Riječ je najčešće o prijavama nevladinih organizacija koje nas obavještavaju o nezakonitim ulascima djece stranih državljana na područje RH, kako bi se pratilo postupanje policije s ciljem da se djeci osigura pristup međunarodnoj zaštiti. O zaštiti i ostvarivanju prava djece stranih državljana na međunarodnu zaštitu više u poglavlju *Djeca u pokretu*.

Uz ostvarivanje prava djece u migracijama, najčešće primamo prijave i upite u vezi s pravom djeteta na saznanje vlastitog porijekla (najčešće uz utvrđivanje očinstva), državljanstvo, boravišni status te prebivalište.

Roditelji čija su djeca hrvatskog državljanstva najčešće se pritužuju na ostvarivanje statusnih prava djece u slučaju konfliktnih odnosa roditelja i zastupanja djeteta u postupcima pred nadležnim tijelima, najčešće kod ostvarivanja prava djeteta na putnu ispravu te prava djeteta na prebivalište. Događa se da roditelj odbija dati suglasnost za prijavu prebivališta na adresi na kojoj dijete stvarno živi ili se protivi prijavi prebivališta na novoj adresi roditelja, iako činjenica preseljenja ne utječe na realizaciju njegovih susreta s djetetom. Onemogućavanje prijave prebivališta utječe na ostvarivanje drugih prava djeteta, poput upisa u vrtić ili školu (više o tome u poglavlju *Pravo na život s roditeljima i roditeljsku skrb*).

Statusna prava djece stranaca – Građani stranog državljanstva na radu i boravku u RH-pritužuju se na teškoće reguliranja boravišnog statusa svoje djece. I dalje je sporan važeći propis koji ne osigurava mogućnost da djeca automatizmom slijede boravišni status svojih roditelja. Tako se, primjerice, djetetu rođenom u RH, čiji je roditelj državljanin treće zemlje na dugotrajnom boravištu, odnosno, stalnom boravku, pravo na privremeni boravak priznaje tek u trajanju do godine dana. Postoje i formalne zapreke za reguliranje boravišnog statusa djece čiji su roditelji državljani treće zemlje. Naime, djetetu čiji roditelj ima važeću dozvolu za boravak i rad može se odobriti privremeni boravak u svrhu spajanja obitelji samo ako je njegov roditelj imao neprekidno najmanje godinu dana odobren privremeni boravak. Iako je odredbama *Zakona o strancima* olakšano spajanje obitelji državljana treće zemlje na privremenom boravku te su njegove odredbe usklađene s međunarodnim dokumentima, držimo da i dalje nisu u potpunosti ispoštovane obveze preuzete *Konvencijom o pravima djeteta* vezane uz pravo djeteta na obiteljsko sjedinjenje.

2.1.2 Pravo na privatnost

U 2022. godini postupali smo u 45 pojedinačnih slučajeva u vezi s djetetovim pravom na privatnost te u još 37 prijava povreda drugih prava u kojima se istodobno ukazivalo i na povredu privatnosti djece (u području povrede osobnih, obrazovnih, pravosudnih, zdravstvenih ili participativnih prava djece). Pored toga, postupali smo u još 13 predmeta koji su se odnosili na opće inicijative u području zaštite privatnosti djece, te upite, obavijesti i traženje savjeta u vezi s privatnošću djece.

Najviše prijava odnosilo se na privatnost djece u medijima, uključujući sve društvene medije, a posebice društvene mreže, zatim u institucijama – školama, dječjim vrtićima, zdravstvenim ustanovama, u sportskim društvima, udrugama, na ostalim mjestima te u obitelji.

Povodom pritužbe zbog povrede prava djece od strane udruga koje na svojim javnim profilima društvenih mreža objavljuju fotografije maloljetne djece bez prethodnog saznanja i privole njihovih roditelja, Uredu za udruge Vlade Republike Hrvatske uputili smo *Preporuku o zaštiti privatnosti djece i njihovih osobnih podataka od strane udruga koje se financiraju iz javnih izvora*. Preporučili smo da udruge kojima dodjeljuju financijsku potporu za provedbu programa i projekata od interesa za opće dobro, odnosno, udruge koje se financiraju iz javnih izvora, upozore na nužnost postupanja u skladu s postojećim propisima prilikom prikupljanja i obrade osobnih podataka djece.

Krajem godine Ministarstvo zdravstva nas je obavijestilo da je napokon realizirana naša preporuka iz 2019. o izradi *Smjernica za zaštitu dostojanstva i privatnosti djece - pacijenata*, namijenjenih zdravstvenome osoblju i rukovoditeljima zdravstvenih ustanova, s uputama o načinu informiranja javnosti o pojedinim slučajevima liječenja djece za koje postoji javni interes, te da su *Smjernice* dostavljene svim zdravstvenim ustanovama u Hrvatskoj.

Pritužbe nam ukazuju da je potrebno provoditi javne kampanje i sustavno educiranje građana, uključujući roditelje i samu djecu, o zaštiti privatnosti djece na internetu i rizicima pretjeranog objavljivanja fotografija, snimki i drugih podataka o djeci na društvenim mrežama, kao i o potrebi uvažavanja djetetovog mišljenja o objavljivanju takvog sadržaja jer djecu ne bi trebali izlagati u medijima ili na društvenim mrežama protiv njihove volje. U pojedinim područjima potrebno je dodatno regulirati zaštitu privatnosti i dobrobiti djece kodeksom ponašanja, smjericama ili protokolima postupanja s posebnim naglaskom na izradu pravila i politike zaštite privatnosti djece za sve tradicionalne medije i poslovni sektor u digitalnom okruženju.

2.1.3 Pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb

Prijave povreda prava djece u području obiteljskih odnosa i u 2022. su zastupljene u velikom broju – 420. Radi se o prijavama koje se u širem smislu odnose na djetetovo pravo na život u obitelji, roditeljsku skrb oba roditelja (302) i na uzdržavanje (24), kao i na osiguravanje primjerene alternativne skrbi o djetetu (94).

Dio obraćanja odnosi se na slučajeve u kojima roditelji traže informacije o postupanjima institucija neposredno prije ili tijekom razvoda braka ili prekida obiteljske zajednice roditelja, kao i savjete vezane uz zaštitu djeteta u tim prilikama. Međutim, zastupljeniji su slučajevi u kojima se jedan roditelj pritužuje na postupke drugog roditelja prema djetetu ili na rad institucija i stručnih radnika koji već postupaju u konkretnoj obitelji. Strankama redovito ukazujemo na važnost roditeljske suradnje i dogovora te ih upućujemo na prihvaćanje stručne pomoći i podrške, potičući sporazumni način rješavanja obiteljskih i roditeljskih sporova. Pratimo niz slučajeva koje obilježava tzv. visokokonfliktni razvod ili prekid obiteljske zajednice.

Kontinuirano veliki broj pritužbi u području obiteljskih odnosa i dalje nam pruža uvid u manjkavosti i neučinkovitost sustava zaštite prava i interesa djece. Kasna ili neusklađena reakcija institucija na povrede prava i interesa djece često čini neučinkovitim i svaku njihovu daljnju aktivnost i intervenciju, pogotovo ako se te aktivnosti primjenjuju parcijalno. Nedovoljno je definirana međuinstitucionalna suradnja na prevenciji i rješavanju pojedinačnih, manje složenih slučajeva te ona u pravilu ovisi o aktivnostima, osobnim odnosima i poduzetnosti pojedinih stručnih radnika. Zbog nedovoljnog broja stručnih radnika u CZSS-ovima i drugim tijelima, njihov rad fokusiran je uglavnom na *goruće* slučajeve.

Specijalizacija i koncentracija sudova koji postupaju u obiteljskim predmetima može doprinijeti boljoj zaštiti prava i interesa djece, a nadamo se da će strankama iz udaljenih područja biti olakšan pristup sudu kroz daljnje aktivnosti predsjednika sudova.

Ograničavanje prava na roditeljsku skrb – U najvećem smo broju slučajeva postupali temeljem prijave roditelja nezadovoljnih izborom ustanove u koju su djeca smještena, udomiteljske obitelji ili srodnika kojem su djeca povjerena na svakodnevnu skrb. Često navode da su im djeca „oteta“ te da ne znaju razlog njihovog izdvajanja. Iz zaprimljenih izvješća CZSS-a proizlazi da je i uz provođenje mjera za zaštitu prava i dobrobiti djeteta, temeljem liste razvojnih rizika djeteta u svim slučajevima procijenjeno da je djeci ugrožen psihofizički i socijalni razvoj te da ih je bilo nužno izmjestiti iz biološke obitelji.

Zabrinjavaju nas situacije u kojima CZSS-ovi kada uoče visok rizik za odrastanje djece u obitelji, zbog nedostatka smještajnih kapaciteta ne mogu realizirati smještaj djece ili pak uopće i ne predlažu njihovo

izdvajanje, već kroz mjere za zaštitu osobnih prava i dobrobiti djece prate obiteljsku situaciju. Ured je postupao i samoinicijativno nakon posjeta ustanovama koje brinu o djeci bez odgovarajuće roditeljske skrbi, i to u odnosu na djecu u dobi do tri godine u čijem interesu nije boravak u instituciji, već obiteljsko zbrinjavanje.

Prijave koje se odnose na upućivanje djece u domove za djecu s PUP-om najčešće nam upućuju CZSS-ovi i odnose se na nemogućnost realizacije smještaja djeteta. Obraćale su nam se i ustanove socijalne skrbi tražeći pomoć pri premještanju djece u druge ustanove, s obzirom na izražene teškoće u ponašanju djece. Uočava se da smanjenje smještajnih kapaciteta, bez sustavnog razvoja svima dostupnih izvaninstitucionalnih intervencija, nije pridonijelo rješavanju brojnih problema djece s PUP-om i njihovih obitelji.

Vežano uz mjeru lišenja prava na roditeljsku skrb najčešće nam se obraćaju roditelji, nezadovoljni sudskom odlukom, ali i institucije koje ukazuju na problem istovremenog ostvarivanja kontakata s roditeljem koji je lišen prava na roditeljsku skrb i najpovoljnijim potencijalnim posvojiteljem, što je zbunjujuće za djecu.

Djeca bez odgovarajuće roditeljske skrbi – Prema podacima iz našeg *Istraživanja o kretanju broja djece i mladih na smještaju, boravku i organiziranom stanovanju u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi te u centrima za pružanje usluga u zajednici*, na dan 31. prosinca 2022. u ustanovama je bilo 818 djece, od kojih 568 na smještaju i 250 u organiziranom stanovanju, što je povećanje za 12-ero djece u odnosu na 2021. To bi povećanje, obzirom na brojne upite CZSS-ova prema ustanovama u kojima se traži prijem djece, bilo veće da njihovi kapaciteti nisu popunjeni. Poseban problem CZSS-ovima predstavlja realizacija smještaja djeteta koje je iz obitelji izdvojeno žurnom mjerom zbog postojanja opasnosti za njegov život, zdravlje ili dobrobiti, te je smještaj potrebno realizirati odmah. Zbog nemogućnosti pronalaska adekvatnijeg smještaja često se ta djeca smještavaju u udomiteljske obitelji u kojima je već sedmero i više djece.

Poteškoće pronalaženja smještaja u udomiteljskim obiteljima identične su onima u ustanovama. Unatoč poboljšanju sustava i brojnim kampanjama u lokalnim zajednicama, interes za obavljanje ove djelatnosti je slab, a teškoće vezane uz udomiteljstvo djece identične su kao i prijašnjih godina.

Nakon obraćanja udomiteljskih udruga, CZSS-ova i ustanova socijalne skrbi, čiji su nas djelatnici upozorili da su onemogućeni u obavljanju poslova zaštite prava i dobrobiti djece jer nemaju kamo smjestiti djecu koju je nužno izdvojiti iz obitelji, organizirali smo nekoliko sastanaka na kojem se razgovaralo o potrebi hitnog osiguranja novih smještajnih kapaciteta za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi. Nažalost, ne možemo pozitivno odgovoriti na često postavljano pitanje u javnosti „**Štiti li sustav djecu koja ne mogu živjeti u vlastitim obiteljima?**”.

Posvojenje – Iz ustanova socijalne skrbi koje se brinu o djeci bez odgovarajuće roditeljske skrbi (njih 20) tijekom 2022. posvojeno je 39 djece, a na dan 31. prosinca 2022. u ustanovama se nalazilo 140 djece koja su imala ostvarene pretpostavke za posvojenje. Prema informacijama MRMSOSP-a, tijekom ove godine sveukupno je realizirano 190 posvojenja, što je značajno više nego prijašnjih godina.

Krajem ovog izvještajnog razdoblja bavili smo se pitanjem međudržavnog posvojenja koje je potaknuto uhićenjem hrvatskih državljana u Zambiji, a povezano je s međudržavnim posvojenjem djece iz DR Kongo koja nije članica *Konvencije o zaštiti djece i suradnji u vezi s međudržavnim posvojenjem* (tzv. *Haška konvencija*), što situaciju čini značajno složenom. Nadležnim smo institucijama uputili preporuke vezano uz izmjene propisa i procedure u postupcima budućih međudržavnih posvojenja, ali i u odnosu na već posvojenju djecu obzirom da su kroz objave na društvenim mrežama i komentarima u javnom prostoru, izložena negativnim reakcijama okoline i mogućoj traumatizaciji.

Uzdržavanje – Tijekom 2022. primili smo 24 prijave koje se odnose na zaštitu prava na uzdržavanje 43 djece. Dugotrajnost i neučinkovitost postupaka najčešći su razlog pritužbi koje primamo u ovom području, a mnoge upućuju na činjenicu da sustav ne uspijeva zaštititi dijete od neodgovornih postupaka

roditelja. I dalje postoji potreba zaštite interesa djece u slučajevima u kojima postoji sumnja da stvarna materijalna situacija i životni standard obveznika uzdržavanja nije u skladu s nedostatkom novčanih sredstava na računima. U otežanoj su poziciji djeca čiji roditelji, obveznici uzdržavanja, borave u državi koja nije potpisnica međunarodnih dokumenata kojima se olakšava prekogranična naplata uzdržavanja, kao i djeca za čije je roditelje u inozemstvu prebivalište i boravište nepoznato. Osim što je vremenski ograničena, pomoć države u vidu privremenog uzdržavanja je i nedostatna jer iznosi 50 % zakonskog minimuma uzdržavanja te je nužno izmijeniti *Zakon o privremenom uzdržavanju*. Potrebno je pristupiti sustavnom rješavanju teškoća na koje nailaze djeca koja zbog specifičnih životnih situacija trajno ili na dulji rok ostaju bez doprinosa roditelja za uzdržavanje te dopuniti propise kako bi se sankcioniralo svako nemarno postupanje roditelja neplatiše, neovisno o postojanju ovršne isprave te kako bi se dio sredstava ostvarenih radom zatvorenika uplaćivao za uzdržavanje djece.

2.1.4 Pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja

Primili smo 296 prijava nasilnog i zanemarujućeg ponašanja prema djeci što je za 27 više nego u 2021. Nasilju i zanemarivanju bilo je izloženo 447 djece i 12 grupa djece. Od toga su se 224 prijave odnosile na nasilje, a 72 prijave na zanemarivanje. U navedenim prijavama nalazi se i 16 prijava za seksualno nasilje, a primili smo još 76 prijava koje se odnose na spolno iskorištavanje i zlostrebu djece, o čemu opširnije izvješćujemo u poglavlju *Zaštita od spolnog iskorištavanja i zlostrebe*.

Nasilje i zanemarivanje u obitelji – Primili smo 70 prijava o kršenju prava djece na zaštitu od nasilja u obitelji, od kojih se najveći broj odnosio na prijave psihičkog nasilja nad djecom. Najčešće su prijavitelji bili roditelji, majke i očevi, među kojima je narušena komunikacija. Dijete je u takvoj obitelji izloženo međusobnoj roditeljskoj netrpeljivosti, čestim svađama u kojima roditelji koriste dijete kao oružje kojim jedno drugome mogu naškoditi. Roditelji nemaju uvid u vlastita neprimjerena i manipulativna ponašanja koja su štetna za dijete, često zadovoljavaju djetetove osnovne životne potrebe, ali zanemaruju one emocionalne. U konflikte roditelja često su uključeni i drugi članovi obitelji, što dodatno otežava obiteljsku situaciju. Postupali smo i povodom dva tragična događaja u kojima je nasilno ponašanje roditelja dovelo do smrti djece.

Statistički podaci MUP-a ukazuju na porast nasilja nad djecom u obitelji što je vjerojatno posljedica pandemije koronavirusa, krize izazvane potresima, kao i ekonomske situacije u državi. Smatramo nužnim i podržavamo najavljeno pooštavanje zakonskih kazni za obiteljsko nasilje, kao i dodatne edukacije sudaca, državnih odvjetnika i drugih koji te zakone primjenjuju.

O zanemarivanju skrbi o djeci zaprimili smo 72 prijave. U pozadini većine prijava riječ je o roditeljskoj netrpeljivosti koja je dovela do visoke razine ugroženosti psihosocijalne dobrobiti djeteta, jer roditelji svoje potrebe stavljaju na prvo mjesto, ne mijenjaju svoje ponašanje i u potpunosti zanemaruju potrebe djeteta, čime grubo emocionalno zanemaruju dijete, a odgovornost prebacuju na drugog roditelja i institucije. Dječji vrtići i škole prijavljuju zanemarivanje u području zdravlja, odgoja i obrazovanja na temelju podataka o neredovitom pohađanju nastave, neizvršavanju školskih obveza i higijenskoj zapuštenosti. U odnosu na djecu zatečenu u nedozvoljenim noćnim izlascima MUP je zabilježio 19,7 % više postupanja nego u 2021. U 2022. postupano je u odnosu na 869 djece, nakon čega se u savjetodavni rad s djecom i obiteljima uključio CZSS.

Nasilje u odgojno-obrazovnim ustanovama – Od 101 prijave za nasilje u odgojno-obrazovnim ustanovama, njih sedam odnosi se na nasilje u vrtiću (tri prijave za nasilje djelatnika, a četiri za nasilje među djecom). Za nasilje u osnovnoj i srednjoj školi primili smo 94 prijave, od čega se 85 odnosi na vršnjačko nasilje. Šest prijava se odnosilo na nasilje učitelja, jedna na nasilje ostalih djelatnika škole, a u dva se slučaja prijave nasilja odnose na roditelje. Osim prijava za verbalno i fizičko vršnjačko nasilje, u porastu su i prijave za spolno uznemiravanje i neprimjereno ponašanje iz područja spolnosti, najčešće dječaka

prema djevojčicama. Takva ponašanja potvrđuju potrebu uvođenja obveznog zdravstvenog odgoja u škole na što kontinuirano upozoravamo.

U slučaju vršnjačkog nasilja, uočavamo neujednačena postupanja škola. Nedovoljno je i stručnjaka u stručnim službama u vrtićima i školama. Upozoravamo i na važnost prevencije u borbi protiv nasilja u školama i naglašavamo potrebu osvještavanja i edukacije. No, nisu svi programi prevencije u školama znanstveno utemeljeni i nepoznatih su ishoda po djecu te je potrebno ujednačiti njihovu kvalitetu.

Mediji nerijetko događaj vršnjačkog nasilja prikazuju na način koji krši prava i interese djece, bilo da je riječ o posrednom otkrivanju identiteta djeteta ili načinu na koji se događaj opisuje i izaziva negativne reakcije građana prema djetetu. Nasilje djelatnika nad djecom u školama ukazuje na praznine u pravnoj regulativi i praksi zaštite djece te na nedovoljnu odlučnost sustava da počinitelje sankcionira unutar sustava i prijavi drugim tijelima.

Nasilje u drugim ustanovama i ostalo nasilje – Prijave se odnose na nasilje u domovima socijalne skrbi, sportskim klubovima, na javnim površinama i u susjedstvu, te na nasilje koje čine vršnjaci, djelatnici ustanova u kojima su smještena djeca, treneri u sportskom klubu, roditelji djece koja su u sukobu, poznanici i susjedi. Nasilje koje doživljavaju djeca na ovim mjestima je verbalno, fizičko i seksualno, nerijetko i putem društvenih mreža. Kod nasilja u domovima socijalne skrbi uočili smo nedovoljnu odlučnost pojedinih ustanova, ali i sustava u cjelini da učinkovitije zaštite djecu od nasilja. U slučajevima nasilnog ili drugog neprimjerenog ponašanja trenera u sportskim klubovima, najčešće nisu utvrđena kaznena djela ili prekršaji. No, riječ je o komunikaciji koja nije primjerena radu s djecom te smo zatražili provjeru ispunjavaju li treneri uvjete za rad s djecom koje propisuje *Zakon o sportu*.

Nasilje odraslih osoba, najčešće susjeda nad djecom, i kada ne nanosi vidljive tjelesne ozljede, ugrožava djetetov psihički i fizički integritet te njegova prava i cjelokupnu dobrobit. Unatoč tome što postoje zakonske mogućnosti da se takvo ponašanje sankcionira kao nasilje i/ili kršenje djetetovih prava, kažnjava se najčešće kao narušavanje javnog reda i mira.

Dio prijava ukazuje na uznemiravajuće i opasno ponašanje odraslih koji su narušenog mentalnog zdravlja ili već imaju dijagnozu duševnih bolesti, koji se neuredno liječe i nedovoljno nadziru. Nerijetko zakazuju učinkovita međuresorna suradnja, posebice zdravstvenog sektora, i razmjena informacija u sprječavanju daljnje ugroze djece i građana, a sustavi međusobno prebacuju odgovornost za djelovanje.

2.2 Prava djece kao članova društvene zajednice

Primili smo 31 prijavu od kojih se 22 odnose na procjene odraslih o neprimjerenosti pojedinih sadržaja, tema ili poruka, mogućem lošem utjecaju na djecu ili korištenju djece u ostvarivanju ciljeva odraslih. Ostale se odnose na pravo na participaciju djece koja su sposobna oblikovati mišljenje u različitim područjima njihovog života.

I dalje je prisutan problem nedovoljnog poznavanja i razumijevanja prava djeteta na sudjelovanje ili participaciju, a odrasli nisu dovoljno educirani za rad s djecom na ostvarivanju njihovih participativnih prava. Iako primjećujemo izvjestan napredak u pogledu podizanja razine svijesti o potrebi uključivanja djece u rasprave o pitanjima koja se na njih odnose, praksa smislenog sudjelovanja djece uglavnom još nije zaživjela. Suvremeni pristup ostvarivanju participativnih prava djeteta podrazumijeva sustavno i smisleno uključivanje djece u planove, politike, strategije i tijela koja se bave temama važnim za život djece, pri čemu je osobito važno da sudjelovanje djece nadiđe deklarativnu i simboličku razinu.

2.3 Obrazovna prava

U 2022. godini zaprimili smo 421 pojedinačnu prijavu povreda prava djece u području odgoja i obrazovanja. Prijavama je bilo obuhvaćeno 315 djece i 106 grupa djece (odgojno-obrazovnih skupina, razreda ili ustanova). U odnosu na prethodnu godinu, broj prijava za područje odgoja i obrazovanja je manji za 70, što je bilo za očekivati jer se smanjio broj pritužbi koji se odnosio na povrede prava djece povezane s pandemijom koronavirusa. Točan broj prijava za svaku od razina odgojno-obrazovnog sustava nije moguće izraziti budući da podnositelji pojedinih prijava nisu uvijek navodili o kojoj razini se radi. Na pojedinačne povrede prava djece s TUR-om odnosilo se 157 prijava.

Podnositelji pritužbi u najvećem su broju slučajeva majke (177), potom institucije (56), dok nam se u jednom slučaju obratilo samo dijete.

Kao i prethodnih godina najviše prijava (113) bilo je iz Grada Zagreba, kod 64 prijave županija je nepoznata, potom po broju prijava (50) slijedi Splitsko-dalmatinska županija, dok primjerice za Bjelovarsko-bilogorsku županiju nismo zaprimili ni jednu prijavu.

Pojedinačne prijave povreda prava djece u odgoju i obrazovanju odnosile su se na dostupnost odgoja i obrazovanja, sigurnosne, prostorne i organizacijske uvjete, kadrovske uvjete te programe i sadržaje, međusobne odnose roditelja i radnika odgojno-obrazovnih ustanova, primjereno obrazovanje djece s TUR-om i primjereno obrazovanje darovite djece.

2.4 Zdravstvena prava

Postupali smo u povodu 141 pojedinačne prijave, uputili smo sedam preporuka i sudjelovali u tri normativne aktivnosti te obišli pet zdravstvenih ustanova. Primljene prijave i obavijesti odnosile su se na otežanu dostupnost zdravstvenih usluga djeci zbog problema pri upisu djeteta u pedijatrijsku ordinaciju, dugog čekanja na ostvarivanje zdravstvene usluge, zaštitu zdravlja djece s TUR-om i djece – stranaca. Obručali su nam se roditelji nezadovoljni rješenjima HZZO-a o ostvarivanju prava iz obveznog zdravstvenog osiguranja. Dobivali smo i pritužbe na epidemiološke mjere te u pogledu nezadovoljstva roditelja odnosom zdravstvenih radnika prema djeci. Odgovarali smo na upite o obveznom cijepljenju djece, ali i one vezane uz mogućnost dobrovoljnog cijepljenja protiv bolesti COVID-19.

Radi prevencije ovisničkih ponašanja djece i mladih važno je pravovremeno prepoznavanje rizika koji dovode do ovisničkih ponašanja. Nužno je pojačati javnozdravstvene i medijske kampanje, te kroz odgojno-obrazovni sustav trajno provoditi znanstveno utemeljene i evaluirane preventivne programe te snažnije utjecati i na djecu, i na roditelje kako bi se pridonijelo razvoju i jačanju socijalnih i emocionalnih vještina djece i mladih te razvoju zdravih životnih navika i očuvanju zdravlja.

U vezi s ostvarivanjem prava djece s kroničnim i drugim bolestima, potrebno je za djelatnike u sustavu odgoja i obrazovanja organizirati kontinuiranu edukaciju o potrebama djece koje proizlaze iz njihovoga zdravstvenog stanja.

Potrebno je osigurati veću dostupnost i bolju zaštitu mentalnog zdravlja djece na svim razinama te kontinuirano raditi na podizanju razine mentalnozdravstvene pismenosti djelatnika odgojno-obrazovnog sustava. Djeca i odrasli trebaju naučiti kako se ponašati u slučaju elementarnih nepogoda i kriznih situacija.

2.5 Socijalna i ekonomska prava

Kršenja socijalnih prava djece pratili smo u 52 predmeta, a ekonomskih prava u 82 predmeta. O uočenome smo raspravljali s društvenim dionicima na stručnom skupu o dječjem siromaštvu koji smo organizirali¹.

2.5.1 Dječje siromaštvo

U Hrvatskoj svako peto dijete živi u riziku od siromaštva i socijalne isključenosti. Smatra se da korisnici ZMN-a žive u dubokom siromaštvu, a situacija je posebno teška za djecu koju uzdržava samo jedan roditelj ili je u obitelji više djece. Dobrodošli su ovogodišnji pomaci – povećanje ZMN-a te uvođenje besplatnog školskog obroka. Ipak, potrebno je prilagoditi iznose novčanih pomoći potrebama obitelji s djecom te djeci osigurati nenovčanu podršku usmjerenu na sprečavanje, prepoznavanje i rješavanje problema djeteta uzrokovanih siromaštvom. *Nacionalni akcijski plan za provedbu Europskog jamstva za djecu* prilika je za objedinjavanje mjera usmjerenih ulaganju u suzbijanje dječjeg siromaštva, a čiju će provedbu pratiti i financirati i Europska unija.

2.5.2 Socijalna prava

Od 52 prijave vezane uz socijalna prava, najviše ih se odnosilo na doplatak za djecu (15), zatim na roditeljske potpore (12), pravo na rad u skraćenom vremenu radi njege djeteta s težim smetnjama u razvoju (7), pravo na status roditelja njegovatelja (6) i ostalo (5). Manji broj njih odnosio se na osobnu invalidninu (2), obiteljsku mirovinu (2) te po jedna pritužba na pomoć na podmirenje troškova stanovanja, pravo na dopust za njegu djeteta i općenito na socijalna prava iz sustava socijalne skrbi. U e-savjetovanjima i mimo njih upućivali smo prijedloge za poboljšanja u ostvarenju navedenih socijalnih prava djece.

2.5.3 Ekonomska prava

Primili smo 82 prijave o ekonomskim pravima djece, od kojih se najveći broj odnosio na primjeren životni standard (44). Zatim, 19 se pritužbi odnosilo na kršenje imovinskih prava djece, devet na nezakonit rad ili zapošljavanje djece u području radnih odnosa kod poslodavca, četiri na neprimjereno oglašavanje, tri na povrede prava učenika tijekom učenja temeljenog na radu (praktična nastava), jedna na sudjelovanje djece u kulturnim ili umjetničkim aktivnostima, a dvije su se odnosile na ostalo.

Pravo na primjereni životni standard – Iz pritužbi proizlazi da osiguravanje primjerenog stanovanja predstavlja ozbiljan problem za mnoge roditelje, posebno one koji nemaju nekretninu za stanovanje djece, ali ni financijske mogućnosti za najam stana ili realizaciju stambenog kredita, pa pokušavaju ostvariti pravo na stanovanje u gradskom ili državnom stanu. S obzirom na nedovoljan kapacitet ovih stanova te njihovu neodržavanost, suočavaju se s nizom poteškoća, pri čemu se krše prava djece. Potrebno je osmisliti nacionalnu strategiju osiguravanja primjerenog stanovanja obiteljima s djecom u riziku od siromaštva te predvidjeti državnu pomoć JLS-ovima u osiguravanju socijalnog stanovanja.

Gospodarsko iskorištavanje i obavljanje štetnih poslova – U propisima koji reguliraju strukovno obrazovanje i naukovanje, zasad nema inspekcije koja bi mogla prekršajno kazniti poslodavca za povrede ugovora o učenju temeljenom na radu i ugovora o naukovanju ili zbog neprofesionalnog ili neprimjerenog odnosa prema učeniku na naukovanju. Prava i interesi učenika koji rade preko tzv. učeničkih servisa

¹ Više o stručnom skupu „Kako prekinuti začarani krug siromaštva i pružiti djeci jednake prilike“ na: <https://dijete.hr/hr/za-veci-angazman-drzave-u-dokidanju-djecjeg-siromastva/>

nisu zaštićeni. Nisu regulirana pitanja rada učenika nedjeljom, blagdanima i drugim, zakonom određenim, neradnim danima, povećanja zarade s osnove takvog rada, niti su propisane mjere koje bi inspektor rada bio ovlašten poduzeti ako utvrdi takav rad. Nije regulirano niti nepriznavanje obavljenog rada od strane poslodavaca uslijed čega učenici ostaju bez zarade. U području umjetničkih, audiovizualnih i promidžbenih aktivnosti nedostaju jasna pravila o sudjelovanju djece, kako uz naplatu, tako i bez naplate. Problemu iskorištavanja djece za prosjačenje ne pristupa se sveobuhvatno, izostaje kontinuirana suradnja nadležnih resora i planiranje dugoročnih mjera zaštite djece, na što već godinama upozoravamo.

Imovinska prava – Sadržaj pritužbi odnosio se na diobu bračne stečevine i utjecaj raspolaganja imovinom na zajedničku djecu, raspolaganje djetetovom stipendijom, smetanje posjeda nekretnine koju je dijete steklo u vlasništvo ili suvlasništvo darovanjem ili nasljedstvom, nasljeđivanje dugova, raspolaganje sredstvima s djetetovog računa i tumačenje pojma vrjednije imovine, dugotrajnost sudskog postupka u kojem se od suda traži odobrenje za raspolaganje imovinom djeteta, zaštitu interesa djece u različitim sudskim postupcima povodom imovinsko-pravnih sporova u kojima djeca imaju položaj stranke ili u tim postupcima sudjeluju kao zainteresirane osobe, nezadovoljstvo ishodom sudskog postupka radi naknade štete djetetu. Široko tumačenje pojma vrjednije imovine i nepostojanje zaštitnih mehanizama i dalje predstavljaju rizik za povrede imovinskih prava djece. Rizik predstavljaju neodgovorna postupanja roditelja kod kojih se očekuje žurna reakcija sustava. Neujednačena postupanja javnih bilježnika u ostavinskim postupcima ne doprinose pravnoj sigurnosti.

Neprijemno oglašavanje – Prijave se odnose na televizijske oglase te oglase na društvenim mrežama, sudjelovanje djece u reklamama i utjecaj televizijskih i drugih oglasa za različite proizvode i usluge na djecu. Djeca postojećim propisima nisu odgovarajuće zaštićena od potencijalno negativnog utjecaja oglašavanja, naročito oglašavanja alkohola, igara na sreću, e-cigareta te hrane i pića čija se pretjerana uporaba ne preporučuje. Nužno je podizati svjesnost o potrebi zaštite djece od negativnog utjecaja oglašavanja, provoditi kampanje o zdravim životnim navikama i suzbijanju pretilosti i svih oblika ovisnosti, unaprijediti zaštitu djece tijekom dječjih programa, ali i drugih programa i događanja čija su publika djeca i mladi (naročito sportska događanja).

Dječji proračun – Nužno je da dječji proračun postane mehanizam za praćenje i procjenu učinkovitosti proračunskih izdvajanja za provedbu *Konvencije o pravima djeteta*, posebice u korist djece u nepovoljnom i ranjivom položaju. Pored toga, država upravo kroz dječji proračun treba jačati mjere za osiguranje raspodjele sredstava tijekom financijskih i ekonomskih kriza i hitnih slučajeva poput prirodnih katastrofa i epidemija.

2.6 Kulturna prava i pravo na slobodno vrijeme

Primili smo 50 prijava povreda kulturnih prava od kojih se najviše odnosi na zaštitu prava djece sportaša (40). Ostalih 10 prijava odnosilo se na organizaciju izložbe na kojoj je izlagač dijete, dječju igru koja smeta susjedima, uvjete na dječjim igralištima, nedostatak skrbi i kvalitetnog provođenja vremena djece tijekom školskih praznika te sudjelovanje i sigurnost djece u aktivnostima u organizaciji udruga.

Nepostojanje prostora i odgovarajućih uvjeta za igru i slobodno vrijeme, te nedostatak propisa kojim bi se postigla potpunija i bolja zaštita djece od opasnosti i rizika u području igre i slobodnog vremena, ukazuju na razlike u dostupnosti, stupnju sigurnosti, kvaliteti i prilagođenosti mjesta za igru svoj djeci.

Iako već godinama preporučujemo nadležnim tijelima donošenje propisa kojim bi se uredili uvjeti rada dječjih igraonica i igrališta te sustav njihova nadzora i na to upozoravamo Vladu, takav propis još nije donesen. Još nije donesen ni provedbeni propis iz *Obiteljskog zakona* kojim bi se reguliralo sudjelovanje djece u umjetničkim, audiovizualnim, promidžbenim, sportskim i sličnim aktivnostima, na što smo također više puta upozoravali.

2.7 Pravosudno-zaštitna prava

Tijekom 2022. postupali smo u 139 pojedinačnih slučajeva povrede prava djece u pravosudnom postupku vezanih uz postupanje policijskih službenika, djelatnika CZSS-ova, posebnih skrbnika, sudova i državnog odvjetništva. Zamjerke Državnom odvjetništvu najčešće se odnose na nedovoljan angažman u procesuiranju počinitelja kaznenog djela, duljinu trajanja postupaka i sporost u potvrđivanju optužnice, izostanak odgovarajuće zaštite djeteta žrtve zbog nedostatnog izricanja mjera opreza u ovlasti državnog odvjetništva, a za dijete žrtvu posebno je razočaravajuće odustajanje od daljnjeg procesuiranja odlukom državnog odvjetništva. Policijskim službenicima istovremeno se zamjera nedovoljna zaštita djeteta u slučaju prijetnji i nasilnog ponašanja prema njemu, nepravovremena reakcija na traženje intervencije, neprimjerenost intervencija u prisutnosti djece, prekoračenje policijskih ovlasti ili nepotrebno dovođenje djece u prostore policije. Nezadovoljstvo radom pojedinih djelatnika CZSS-ova najčešće iskazuju roditelji u postupcima obiteljskopravne zaštite. Riječ je o prijavama pristranosti, neprofesionalnosti, izostanka angažmana ili reakcija na provođenje mjera obiteljskopravne zaštite, najčešće u slučajevima izdvajanja djece iz obitelji koje nezadovoljni roditelji, ne sagledavajući realnu ugrozu djece, smatraju neosnovanima i ishitrenima. Pritužbe su najčešće u konfliktnim roditeljskim odnosima kao rezultat nezadovoljstva roditelja procjenom njihovih roditeljskih kompetencija i iznevjerenih očekivanja od službi socijalne skrbi. Roditelji nam se pritužuju i na postupanje i odluke suda, najčešće u obiteljskopравnim postupcima. Nažalost, sudski postupci, osobito oni u sferi kaznenog zakonodavstva, traju predugo te dijete žrtva kaznenog djela predugo čeka na ishod postupka čime se odgađa kvalitetni oporavak djeteta žrtve. Problem predstavlja i neučinkovitost ovrha te neusklađenost kaznenih, prekršajnih i obiteljskih odluka. Stoga su nužni specijalizirani i posebno educirani suci za rješavanje predmeta obiteljskopravne zaštite djeteta, ali i stvaranje procesnih, tehničkih i kadrovskih uvjeta koji će u obiteljskom sudovanju osigurati žurnost. U 2022. na općinskim sudovima u sjedištima županijskih sudova osnovani su obiteljski odjeli koji bi trebali jamčiti bolju zaštitu djece te očekujemo da će specijalizacija općinskih sudova doprinijeti željenom ujednačavanju prakse i izbjegavanju poteškoća na koje roditelji i djeca nailaze zbog nepreciznih i manjkavih odluka. Tu nije riječ o osnivanju obiteljskih sudova za koje se zalažemo, ali jest napredak u promišljanju o nužnim promjenama u obiteljskom sudovanju čiju ćemo učinkovitost pomno pratiti.

Institut posebnog skrbništva važna je karika u zaštiti djece u pravosudnom postupku budući da posebni skrbnici trebaju zastupati interese djeteta pri donošenju odluka bitnih za njegov život (s kojim će roditeljem živjeti, lišenje prava na roditeljsku skrb, osporavanje majčinstva ili očinstva, imovinski postupci i dr.). Međutim, već dulje vrijeme ukazujemo na brojne slabosti tog instituta, unatoč naporima koji se ulažu u njegovo tehničko i kadrovsko unapređivanje. Zbog objektivne preopterećenosti posebnih skrbnika (više od 365 predmeta i 850 ročišta po skrbniku) i dislociranosti stranaka i sudova, posebni skrbnici nisu u mogućnosti ispuniti dio svojih zadaća, zbog čega su dvojbe o učinkovitosti tog instituta i dalje prisutne.

2.7.1 Zaštita djeteta žrtve i svjedoka

Prema podacima MUP-a, u 2022. godini otkrivena su i prijavljena 5 234 kaznena djela na štetu djece, što je povećanje za 5,8 % u odnosu na 2021. Prijavljenim kaznenim djelima oštećeno je 5 329 djece, od čega 3 205 u dobi do 14 godina, 1 028 u dobi 14-16 godina i 1 096 djece u dobi 16-18 godina.

Problemi žrtava u pristupu pravosuđu uglavnom proizlaze iz sporosti u procesuiranju počinitelja, neodgovarajućeg tretmana djeteta u postupku, nedostatka informacija, nedovoljne potpore i zaštite djeci žrtvama, blagih osuda počinitelja. Unatoč tome što su propisana prava djeteta oštećenika u sudskom postupku, ta se prava nerijetko ne ostvaruju ili se ne ostvaruju potpuno.

Područje zaštite žrtava nije sustavno organizirano niti sva djeca ostvaruju isti pristup i tretman u pravosudnom postupku. Stoga je nužno uspostaviti organizirani sustav zaštite djece žrtava i svjedoka po uzoru na sustav zaštite žrtava trgovanja ljudima, imenovati nacionalnog koordinатора za prava djece žrtava, uspostaviti operativne mobilne timove te, po uzoru na skandinavski model *Barnahusa*, osnovati

interdisciplinarni centar za djecu ųrtve i svjedoke. Naša je inicijativa za osnivanje takvog centra u Hrvatskoj prihvaćena te oćekujemo da u narednom razdoblju taj model pomoći i podrške djetetu ųrtvi bude uspostavljen i u RH.

Uz pomoć i podršku djetetu ųrtvi, nužno je postići brže i učinkovitije sudske procese, te osigurati zaštitu djeteta u sudskom postupku neovisno o dobi djeteta. Nesporna je i važnost odgovarajućeg zastupanja djetetovih interesa tijekom kaznenog postupka, mogućeg jedino uz odgovarajuću pravnu pomoć, kako određuju i europske *Smjernice o pravosuđu prilagođenom djeci*. Za to je nužna i posebna specijalizacija odvjetnika, pa stoga zagovaramo donošenje posebnog propisa koji će razraditi elemente i kriterije za određivanje opunomoćenika te vrstu obvezne edukacije za opunomoćenike, kao uvjet za stjecanje kvalifikacije za zastupanje djeteta.

2.7.1.1 Zaštita od spolnog iskorištavanja i zloupotrebe

Prema podacima MUP-a, u 2022. prijavljeno je 691 kazneno djelo spolne naravi poćinjeno na štetu djece.

Pravobraniteljica za djecu je u 2022. zaprimila 76 obavijesti u vezi s pravom djeteta na zaštitu od spolnog iskorištavanja i zloupotrebe. Najćešće se obraćaju roditelji koji traže savjet o postupanju u slučaju seksualnog nasilja, izražavaju ogorćenje ishodom sudskog postupka ili odbacivanjem prijave od strane državnog odvjetništva. Zabrinjava velik broj prijava seksualnog nasilja u obrazovnim institucijama, posebno prijave o seksualnom uznemiravanju ućenika od strane nastavnika. Škole najćešće „sankcioniranje“ poćinitelja prepuštaju isključivo pravosudnim tijelima, iako takvo ponašanje predstavlja povredu radne dužnosti koja za posljedicu treba imati zabranu obavljanja pedagoške djelatnosti. Nažalost, ponekad se početak formalnog kaznenog postupka dugo ćeka, pa nastavnik nakon prijave i dalje radi s djecom. Mjere opreza koje bi odgojno-obrazovnog djelatnika onemogućile da radi s djecom dok se ćeka odluka o njegovoj krivnji, rijetko se izriću, a državno odvjetništvo te kaznene prijave nerijetko odbacuje zbog „beznačajnosti kaznenog djela“, ne upuštajući se u procesuiranje. U takvim uvjetima zlostavljaći mogu i dalje raditi u odgojno-obrazovnoj ustanovi.

Stoga se zalažemo za licenciranje osoba koje rade s djecom, ne samo u odgojno-obrazovnom, već i u drugim sustavima koji organiziraju aktivnosti s djecom, budući da izdavanje licencije pretpostavlja da osoba koja radi s djecom ispunjava propisane uvjete i kompetencije, što pruža određenu sigurnost. Također držimo da sankcioniranje za prekršaj seksualnog uznemiravanja treba biti zapreka za rad s djecom.

Reakcije pravosuđa na prijavu seksualnih delikata prema djeci često nisu odgovarajuće pa svjedoćimo dugotrajnim postupcima, blagim kaznama za poćinitelje te neizricanju sigurnosnih mjera, ćime se djecu obeshrabruje na prijavljivanje, a poćinitelje ohrabruje na ćinjenje novih delikata.

Prema podacima Uprave za zatvorski sustav i probaciju MPU-a, tijekom 2022. kazna zatvora poćiniteljima seksualnih delikata na štetu djece zamijenjena je radom za opće dobro u 46 slućajeva.

Blage kazne imaju za posljedicu i kratko ćuvanje podataka o osuđivanosti u kaznenoj evidenciji i brzi nastup rehabilitacije. Nastupom rehabilitacije, provjera kriminalne prošlosti nije moguća, osoba se smatra neosuđivanom i nitko je ne može ogranićavati u njezinim pravima. Poćinitelji seksualnog delikta nad djetetom, a rijeć je o osobama koje rijetko mogu kontrolirati seksualni nagon, mogu nakon toga raditi u dječjem vrtiću, školi, dječjem domu, postati udomitelji ili posvojiti dijete. I dalje smatramo da bi podatke o osuđenim poćiniteljima seksualnog nasilja nad djetetom trebalo trajno ćuvati kako bi se onemogućio kontakt s djecom.

Prethodna osuđivanost za određena kaznena djela kao zapreka za obavljanja poslova koji uključuju kontakt s djecom, propisana je samo nekim posebnim propisima koji reguliraju određena područja, poput sustava odgoja i obrazovanja, socijalne skrbi, udomiteljstva, sporta, volonterstva i dr., dok u nekim područjima uopće nema takve zaštite, poput djelatnosti ćuvanja djece, igraonica, sportskih, glazbenih i

plesnih radionica, poduka za djecu, dječjih kampova i sl. Naša inicijativa za donošenje posebnog propisa kojim bi se regulirala zaštita djece od seksualnog zlostavljanja i seksualnog iskorištavanja prihvaćena je u cijelosti te su u tijeku aktivnosti njegovog donošenja. Ovim propisom trebala bi se propisati obvezna provjera prethodne osuđivanosti osoba koje dolaze u kontakt s djecom u svim područjima u kojima se organiziraju aktivnosti s djecom, te sankcije za one koji tu obvezu ne provode.

Posebno nas zabrinjava i smatramo ozbiljnim propustom to što seksualni predatori nakon izdržane zatvorske kazne nisu pod nadzorom nadležnih tijela. Nažalost, sigurnosne mjere koje trebaju zaštititi dijete žrtvu ili spriječiti počinjenje novog kaznenog djela, ne izriču se ili se izriču rijetko.

Prema podacima MPU-a, u Kaznenu je evidenciju tijekom 2022. upisano 116 novih počinitelja seksualnog nasilja nad djetetom, izrečena je samo jedna sigurnosna mjera zabrane obavljanja djelatnosti koja uključuju kontakt s djecom, a niti jedna sigurnosna mjera zaštitnog nadzora po punom izvršenju kazne zatvora.

2.7.2 Zaštita prava djece u sukobu sa zakonom

Prijave su se odnosile na postupanje službenika policije i djelatnika zaštitarskih tvrtki, postupanje u slučajevima vršnjačkog nasilja u školi koje ima obilježja kaznenog djela, odluke pravosudnih tijela o istražnom zatvoru za maloljetnike, dugotrajnost sudskih postupaka, te na uvjete izvršenja institucionalnih odgojnih mjera. Pojedini su roditelji tražili informacije o postupanju prema djeci i maloljetnicima koji su osumnjičeni za kaznena djela ili prekršaje te o naknadi štete koju je činjenjem kaznenog djela prouzročilo kazneno neodgovorno dijete. Pritužbe na postupanje policije najčešće su se odnosile na neobavješćivanje i nepozivanje roditelja prilikom obavljanja razgovora i/ili policijskog lišenja slobode maloljetnika. Provođenjem unutarnjih kontrola u većini slučajeva sustav nije utvrdio propuste u postupanju.

Pritužbe ukazuju i na još uvijek neregulirano postupanje zaštitara i nedovoljno uređeno područje zaštite djece te potrebu dodatne izobrazbe djelatnika zaštitarskih tvrtki. Upozorili smo da zaštita djece ne smije biti prepuštena samoregulaciji trgovaca i drugih subjekata koji koriste usluge zaštitarske djelatnosti, niti zaštitarskim tvrtkama, budući da zadire u područje dječjih prava i međunarodnih standarda.

Mjera istražnog zatvora prema maloljetnicima provodi se u uvjetima koji nisu u skladu s međunarodnim standardima i nacionalnim zakonodavstvom, a zatvorene zavodske ustanove, čije je osnivanje propisao *Zakon o sudovima za mladež (ZSM) 2011.*, još nisu osnovane. Bavili smo se i stacionarnim psihijatrijskim liječenjem maloljetnika lišenih slobode u Zatvorskoj bolnici u Zagrebu gdje je za maloljetnike nakon naše preporuke osigurano liječenje u posebnoj sobi, odvojeno od odraslih, no, nije osposobljen poseban prostor za maloljetnike oba spola kako je najavljeno. Zbog nepostojanja zdravstvene ustanove za prisilni smještaj maloljetnika koji su tijekom kaznenog postupka proglašeni nebrojivima, sukladno *Zakonu o zaštiti osoba s duševnim smetnjama*, Ministarstvu zdravstva uputili smo više preporuka, te očekujemo da će ove godine biti ustrojena takva ustanova.

Upoznati smo s nedovoljno učinkovitom međuresornom suradnjom sustava pravosuđa i onog za socijalnu skrb prilikom upute maloljetnika u dom socijalne skrbi privremenom mjerom za vrijeme trajanja kaznenog postupka. Ponovo smo upozorili da je nužno uvesti obveznu dodatnu edukaciju i specijalizaciju za sve stručnjake koji se bave maloljetničkim kriminalitetom. Najviše smo teškoća uočili u izvršenju odgojne mjere upućivanja u odgojnu ustanovu, a specijalizirano udomiteljstvo koje bi zamijenilo upućivanje maloljetnika u dom nije razvijeno.

2.8 Sigurnost, nesreće i ugrožavajuća okruženja

U području zaštite sigurnosti djece zaprimljena je ukupno 121 prijava povreda pojedinačnih prava djece, kojom je obuhvaćeno 128 djece i 31 grupa djece. Najveći broj slučajeva odnosio se na ugroženost i stradavanje djece u prometu (69), te štetan utjecaj okoliša na zdravlje i druge slučajeve ugrožene sigurnosti djece (52). Pratile smo i problematiku nestale djece, boravka stranaca u RH, sigurnost djece na dječjim igralištima i u igraonicama, te ugroženost djece zbog raznovrsnih utjecaja kao što su štetne emisije, elektromagnetsko zračenje baznih stanica mobilnih operatera u blizini stambenih i ostalih objekata te ugroženost djece u blizini dječjih vrtića, škola i igrališta od opasnih stvari, ruševnih objekata i ugriza životinja.

Prometna sigurnost djece – Od 70 pojedinačnih predmeta u kojima smo postupali, 69 se odnosilo se na ugroženost djece u cestovnom prometu. U prometnim nesrećama u 2022. na hrvatskim je cestama stradalo 1 376 djece, a smrtno je stradalo čak 12 djece. Potrebno je kroz kampanje i medije jačati prometnu kulturu u društvu i preventivne aktivnosti za zaštitu djece, snažnije i učestalije sankcionirati počinitelje za „četiri ubojice u prometu“: pojas, brzinu, alkohol i mobitel, naročito kad se prevoze djeca, podići kvalitetu autobusa kojima se prevoze djeca, olakšati nabavu sigurnijih osobnih vozila i opreme za siguran prijevoz djece.

Sigurnost djece na dječjim igralištima i u igraonicama – Dječje igraonice koje služe igri, proslavama i slobodnom vremenu djece ne podliježu kontroli prostora, opreme namijenjene djeci, osoba u kontaktu s djecom, ni programa koji se nude djeci. Usprkos našim upozorenjima Vladi i ministarstvima na rizike za sigurnost djece u prostorima za dječju igru, još nije donesen propis kojim bi se uredili uvjeti rada dječjih igraonica i nadzor nad njihovim radom. Do donošenja propisa potreban je pojačan oprez roditelja i osoba koje skrbe o djeci u prostorima za igru, kao i primjena najviših sigurnosnih standarda od strane vlasnika u tim prostorima.

Štetni i ugrožavajući utjecaji iz okoliša i ostalo – Prijave se odnose na izloženost djece lošoj kvaliteti zraka, prekoračenje dozvoljene razine buke, utjecaj potencijalno šetnog elektromagnetskog zračenja (baznih stanica i odašiljača) u blizini stambenih objekata, vrtića i škola te nepropisno držanje pasa. Potrebno je poduzimati mjere za ublažavanje klimatske krize i ostvarivanje prava djece na zdrav okoliš, u nastavne planove i programe na svim razinama obrazovanja unijeti sadržaje vezane uz klimatske promjene, provoditi informativno-edukativne kampanje za podizanje svijesti djece i mladih o rizicima elektromagnetskog zračenja, bolje informirati građane na lokalnoj razini o postavljanju i izgradnji mreže teleoperatera, pojačati djelatnost službi komunalnog redarstva JLS-ova u nadzoru provedbi propisa o držanju pasa.

Nestala djeca – Tijekom 2022. zabilježeno je 1 535 udaljenja djece iz obiteljskog doma ili ustanove u kojoj su smještena. Većinom su to djeca koja su u bijegu iz ustanova (1 198), osobito ona s izraženim problemima u ponašanju. Bijegom se djeca dovode u rizične situacije, što pokazuje i podatak policije da je u 33 slučaja nad djetetom u bijegu bilo počinjeno kazneno djelo. Stoga je važno rano prepoznavanje obitelji u riziku i mijenjanje njihovog načina i stila života, otklanjanje uzroka bijega djece iz ustanova (loši uvjeti, neodgovarajući tretman i pristup djeci, vršnjačko nasilje), svakom slučaju nestanka djeteta posvetiti punu stručnu i institucionalnu pozornost i pristupiti mu cjelovito, izraditi protokol, smjernice ili na drugi način definirati suradnju nadležnih tijela u slučaju nestanka djeteta, stvoriti uvjete za uvođenje univerzalnog sustava uzbunjivanja u slučaju nestanka djeteta, poput tzv. Amber Alert sustava.

2.9 Diskriminacija

Primili smo 31 prijavu u kojoj smo postupali temeljem *Zakona o suzbijanju diskriminacije* (ZSD). Prijave u području odgoja i obrazovanja (23) ukazuju na nesnalazjenje odraslih i djece u percepciji instituta diskriminacije i njenih pojava oblika, mogućih posljedica iskazivanja diskriminacijskih stavova i mogućnosti zaštite djece u takvim situacijama. U četiri slučaja prijave su se odnosile na pristup dobrima i uslugama, u dva na diskriminaciju općenito, a po jedan slučaj prijavljen je u području pravosuđa i socijalne skrbi.

Nužno je provoditi preporuku UN-ovog Odbora za prava djeteta o osiguranju provedbe propisa kojima se zabranjuje diskriminacija, te o sustavnoj edukaciji javnosti, posebno stručnjaka koji rade s djecom, odraslih i djece u školi, o diskriminaciji, netoleranciji i govoru mržnje prema djeci pripadnicima etničkih manjina, izbjeglicama i migrantima, djeci s TUR-om i LGBTI djeci, ubrzati proces uvođenja alternativnog predmeta vjeronauku u osnovnim školama, u školskim aktivnostima namijenjenim svim učenicima zajamčiti im ravnopravan položaj, izgrađivati zajedništvo učenika, odgojno-obrazovnih radnika i roditelja, isticati važnost znanja, učenja i sadržaja koji su svima zajednički, razvijati mehanizme za praćenje i reagiranje u slučaju pojavnih oblika diskriminacije po bilo kojoj osnovi u odgojno-obrazovnom sustavu, ulagati dodatne napore za sprječavanje segregacije učenika pripadnika romske manjine u sustavu osnovnog odgoja i obrazovanja, ulagati dodatne napore za osiguravanje pohađanja predškolskog odgoja i obrazovanja svoj djeci, neovisno o statusu zaposlenja ili prebivalištu/boravištu roditelja, provoditi edukacije za predstavnike tijela javne vlasti, posebno JLP(R)S-ova, o ljudskim pravima i zabrani diskriminacije.

2.10 Ostala prava i nadležnost

Zaprimili smo 72 upita, zamolbe i telefonska poziva koja se nisu odnosila na povrede prava djece i ne pripadaju području stvarne nadležnosti pravobraniteljice za djecu. Pritužbe su se uglavnom odnosile na povrede prava odraslih osoba. Podnositelje smo uputili na koji način i od koga mogu potražiti rješenje problema i zaštitu prava ili smo pritužbe izravno prosljeđivali nadležnim tijelima na postupanje.

3 DJEČJE SUDJELOVANJE

3.1 Mreža mladih savjetnika i Forum mladih 16+

Mreža mladih savjetnika (MMS), stalno savjetničko tijelo pravobraniteljice za djecu, djeluje od 2010. godine. Članove biraju djeca iz prethodne generacije MMS-a, uz sudjelovanje pravobraniteljice i odraslih savjetnika. Forum mladih 16+ (FM 16+) savjetnička je skupina djece na pragu punoljetnosti koju čini petnaest članova. Rad FM-a 16+ i rad MMS-a temelje se na istim načelima.

„Uživo“ smo održali dva sastanka MMS-a i jedan FM-a 16+ te četiri online sastanka, a članovi MMS-a bili su aktivni i u obilježavanju 15. obljetnice rada regionalnih ureda pravobraniteljice u Osijeku i Rijeci te kroz sudjelovanje u projektu Europske mreže mladih savjetnika pravobranitelja za djecu (ENYA). Gostovali su i na Prvom programu Hrvatskoga radija u emisiji za djecu i mlade „U trendingu“, u cijelosti posvećenoj dječjim pravima.

Članovi MMS-a sudjelovali su u MZO-u na panel-raspravi pod nazivom „Participacija djece u školi – važan čimbenik mentalne dobrobiti djeteta“ te, na poziv Zagrebačkog psihološkog društva na Okruglom stolu „Što nam treba da bismo imali škole u kojima se osjećamo dobro?“, održanom na godišnjoj konferenciji hrvatskih psihologa.

Članovi Foruma mladih 16+ sudjelovali su u raspravi o dječjem siromaštvu i socijalnoj isključenosti djece u Hrvatskoj na poziv UNICEF-ovog ureda za Hrvatsku u okviru priprema Nacionalnog akcijskog plana (NAP) usmjerenog, između ostalog, rješavanju problema dječjega siromaštva, koji je izrađen u okviru inicijative Europske komisije (EK) pod nazivom „Jamstvo za svako dijete“. Potom su sudjelovali u panel-raspravi na Stručnom skupu u svrhu konzultacija s predstavnicima djece i zainteresiranom javnošću o prijedlogu Nacionalnog akcijskog plana za provedbu preporuka Vijeća EU o uspostavi Europskog jamstva za djecu, u organizaciji MRMSOSP-a.

Članovi MMS-a i FM-a 16+ zajedno su sudjelovali na dva online sastanka koje je inicirao MRMSOSP u okviru savjetovanja s javnošću o Nacrtu prijedloga Nacionalnog plana za prava djece u Republici Hrvatskoj, za razdoblje od 2022. do 2026. godine i Nacrtu prijedloga Akcijskog plana za prava djece u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2022. do 2024. godine.

Dvije predstavnice MMS-a sudjelovale su u Bilbao u Španjolskoj na međunarodnom Forumu ENYA-e održanom u okviru projekta „Neka mladi govore. Neka govore o klimatskoj pravdi“ te na godišnjoj konferenciji ENOC-a u Reykjaviku na Islandu u okviru kojeg je održan susret mladih u sklopu projekta ENYA FORUM2022 na kojem je sudjelovala jedna članica MMS-a.

3.2 Susreti s djecom

Osnovna je zadaća susreta i razgovora s djecom podržati ih u boljem poznavanju dječjih prava te potaknuti i osnažiti u ostvarivanju prava na participaciju (sudjelovanje).

Održali smo šest susreta s djecom u našim uredima u Rijeci, Osijeku i u *Maloj kući dječjih prava* pri zagrebačkom uredu, te četiri susreta s djecom u njihovim školama radi promocije dječjih prava. Sudjelovali smo na dva sastanka s mladima iz odgojnih ustanova koji su članovi Savjetodavnog odbora za unapređenje procjene i tretmana djece i mladih s PUP-om „Iskorak“, u okviru UNICEF-ovog projekta u kojem naš Ured aktivno sudjeluje. Prilikom obilazaka škola i drugih ustanova i mjesta za boravak djece, razgovaramo s predstavnicima Vijeća učenika i Vijeća korisnika te po potrebi i s drugom djecom koja za to pokazuju interes i potrebu.

Susreti s djecom koncipirani su kao radionice kroz koje djeci predstavljamo instituciju Ureda pravobraniteljice za djecu i naš način rada, informiramo djecu o UN-ovoj *Konvenciji o pravima djeteta* i o radu MMS-a. S djecom razgovaramo i o odgovornom odnosu prema ostvarivanju prava koja su im zagarantirana i s kojima su rođena, uz istodobno poštovanje prava druge djece i odraslih koje susreću u društvu. Također nastojimo dobiti uvid u to kako djeca procjenjuju aktualno stanje u ostvarivanju svojih prava, što sve otežava ostvarivanje dječjih prava u društvu te tko bi i na koji način mogao pomoći da se prepreke prevladaju.

4 IZDVOJENA PODRUČJA ZAŠTITE PRAVA DJECE

4.1 Djeca pripadnici nacionalnih manjina

Najveći broj prijava odnosio se na ostvarivanje prava djece pripadnika romske nacionalne manjine, no, bavili smo se i ostvarivanjem prava djece srpske, talijanske i češke nacionalne manjine. Prijave su se odnosile na nedostupnost predškolskog odgoja i obrazovanja, zanemarivanje i napuštanje školovanja, segregirano obrazovanje romskih učenika, vršnjačko nasilje u školama, maloljetničke brakove, nedostatnu roditeljsku brigu i skrb o djeci te osiguravanje primjerenog smještaja za obitelji i djecu uslijed deložacije.

4.2 Djeca s problemima u ponašanju

Nekoliko desetaka primljenih pritužbi i telefonskih obraćanja odnose se na djecu s različitim problemima u ponašanju (PUP), od najblažih do najtežih u vidu činjena kaznenih djela. Najčešće su nam se obraćali roditelji, zatim djelatnici škola, ustanova socijalne skrbi, dječje psihijatrije, a nekoliko pritužbi

uputila su nam djeca koja se nalaze u domovima. Prava i interesi djece s PUP-om krše se u svim sustavima: odgoj i obrazovanje, zdravstvo, socijalna skrb, pravosuđe, tijekom postupanja policije te izvršenja pojedinih odgojnih mjera.

U sustavu odgoja i obrazovanja često se ne provode stručne i planske intervencije u radu s tom djecom. Izricanje pedagoških mjera često je nesvrhovito i nije usmjereno dobrobiti djeteta, posebice preseljenje u drugu školu. Nužno je unaprijediti temeljno i cjeloživotno obrazovanje učitelja i nastavnika, a u stručnim službama potrebno je zaposliti više stručnjaka svih profila. Nužno je uspostaviti učinkovitu umreženu međuresornu suradnju, a interes djeteta staviti u fokus svih postupanja.

Zbog nedovoljnog broja dječjih i adolescentnih psihijatara u zdravstvenom sustavu, velik broj djece s PUP-om i teškoćama mentalnog zdravlja ne dobiva primjereno liječenje. Djecu s PUP-om iz domova, odjeli dječjih psihijatrica nerijetko odbijaju primiti na stacionarno liječenje s obrazloženjem da zbog PUP-a djecu ne zadržavaju na liječenju.

Izvaninstitucionalne intervencije za pomoć i podršku djeci i obiteljima nisu svima dostupne, posebice u manjim sredinama. CZSS nedovoljno odlučno poduzima mjere izdvajanja djeteta iz ugrožavajućih obitelji. Specijalizirano udomiteljstvo za djecu s PUP-om nije razvijeno, a u udomiteljskim obiteljima ne provodi se ni odgojna mjera za maloljetne počinitelje kaznenih djela sukladno *Zakonu o sudovima za mladež*. Zbog nedovoljno smještajnih kapaciteta, otežan je smještaj djeteta u dom socijalne skrbi za djecu s PUP-om. Razlog je i težina djetetovog stanja, jer za teškoće mentalnog zdravlja i/ili TUR u kombinaciji s PUP-om, sustav u praksi nema primjerenih smještajnih ni tretmanskih kapaciteta. Za djecu mlađu od 16 godina koja su razvila ovisnosti nema smještajnih kapaciteta u terapijskim zajednicama. I druge teškoće u radu domova upućuju na manjkavosti sustava.

4.3 Djeca čiji su roditelji u zatvoru

Tijekom 2022. primili smo 15 pojedinačnih prijava koje se odnose na prava djece čiji su roditelji lišeni slobode, postupali u desetak općih inicijativa, te zaprimili nekoliko telefonskih obraćanja. Upravi za zatvorski sustav i probaciju (UZSP) pri MPU-u uputili smo nekoliko pojedinačnih i općih preporuka za zaštitu prava i interesa djece čiji su roditelji u zatvoru.

Pritužbe upućuju na nejednakost djece s obzirom na zakonski temelj lišenja slobode njihovih roditelja, jer djeca istražnih zatvorenika ostvaruju rjeđe i kraće posjete i kontakte s roditeljem od djece zatvorenika. Problem su i slučajevi kada su oboje roditelja supočinitelji kaznenog djela i zabranjen im je kontakt, a jedan je u istražnom zatvoru, dok se drugi brani sa slobode. U pojedinim kaznenim tijelima djeca starija od 14 godina još uvijek prilikom posjete ne koriste posebne prostore za djecu. Opada i broj zatvorenika uključenih u edukativno-razvojni program za unaprjeđivanje roditeljskih kompetencija „Zatvorenik kao roditelj“.

Brojne naše aktivnosti bile su usmjerene na prava djece čiji su roditelji lišeni slobode: suradnja sa zatvorskim sustavom te nacionalnima i međunarodnim organizacijama i udrugama, osobito s europskom mrežom *Children of Prisoners Europe (COPE)*. predavanja na temeljnim tečajevima za pravosudnu policiju, edukaciji za djelatnike zatvorskog sustava te za studente, predstavljanje stručnoj javnosti knjige „S obje strane rešetke: Što dugujemo djeci čiji su roditelji u zatvoru” objavljene u izdanju Ureda pravobraniteljice za djecu.

U zatvorskom sustavu ostvarena su značajna unapređenja usmjerena djeci čiji su roditelji u zatvoru, no, treba ih kontinuirano održavati i razvijati. I svi drugi sustavi, osobito sustav socijalne skrbi, kao i pojedinci, mogu i trebaju biti podrška toj djeci i njihovim obiteljima.

4.4 Djeca i mediji

4.4.1 Mediji i zaštita dječjih prava

U području medijskih prava djece pratimo zaštitu privatnosti, zaštitu od potencijalno štetnih sadržaja u medijima, pravo na pristup informacijama, te sudjelovanje djece u medijima. Primamo pritužbe, izvješćujemo nadležna tijela o povredama prava djece, dajemo prijedloge i preporuke za zaštitu dječjih prava i unapređivanje medijskih propisa. U 2022. postupali smo po 30 pritužbi, a u dva slučaja na vlastitu inicijativu, uputili smo četiri prijave VEM-u, četiri upozorenja/preporuke glavnim urednicima, jednu prijavu Novinarskom vijeću časti, jednu AZOP-u, te predložili izmjene triju propisa u području medija.

Iako je regulatorni okvir poboljšana, u medijima se prava djece često krše, što se rijetko i blago sankcionira, stoga je nužno intenzivnije pratiti provedbu propisa i dosljedno kažnjavati njihovo kršenje. Nakladnike treba obvezati da educiraju urednike i novinare o medijskim propisima, profesionalnoj etici i zaštiti djece u medijskom izvještavanju, a preporučujemo da za to donesu i vlastiti etički kodeks. U zaštiti djece od potencijalno štetnih sadržaja treba pružiti bolju podršku roditeljima, te ih i putem kampanja uputiti kako birati primjerene sadržaje za djecu, ali i kako štititi privatnost djece u roditeljskim objavama na društvenim mrežama i u komunikaciji s medijima.

Ulaganja HRT-a u dječje programe treba i dalje povećavati te razvijati više programa za djecu starije školske dobi. Svi dječji programi trebaju biti prilagođeni djeci sa senzornim oštećenjima, a treba poticati i stvaranje sadržaja za djecu na romskom jeziku. Nužno je da MZO donese obvezni kurikulum medijske pismenosti za sve razine odgojno-obrazovnog sustava. Kvalitetno dječje medijsko stvaralaštvo i školske medijske družine trebaju imati osiguranu potporu države.

4.4.2 Prava djece u digitalnom okruženju

Ostvarivanja prava djece u digitalnom okruženju pratimo kroz pojedinačna obraćanja roditelja i stručnjaka, putem medija, sudjelovanjem na stručnim skupovima i sastancima te putem izvješća državnih institucija i nevladinih udruga. Pratili smo međunarodne i nacionalne propise i dokumente koji se odnose na ovo područje te sudjelovali u radnoj skupini Europske komisije „Sigurniji internet za djecu“. Praćenje se odnosilo na različita područja zaštite prava djece u digitalnom okruženju poput jednake dostupnosti interneta djeci, različitih oblika nasilja na internetu, sadržaja štetnih za djecu na internetu, zloupotrebe osobnih podataka i povrede privatnosti djece.

4.5 Djeca koja se bave sportom

U 2022. godini postupali smo u 62 slučaja koji se u širem smislu odnose na zaštitu prava i dobrobiti djece sportaša, od kojih se 40 odnosi na dostupnost, kvalitetu i sigurnost sporta kao načina provođenja slobodnog vremena. Ostali se odnose na zaštitu privatnosti i zaštitu od nasilja, kao i na opće inicijative vezane uz prava djece sportaša – promociju i zagovaranje prava ove skupine djece kroz izlaganja i sudjelovanja na stručnim skupovima, opće preporuke te kroz normativnu aktivnost.

2022. će biti obilježena kao godina u kojoj je napokon okončan rad na novom *Zakonu o sportu*. Sudjelovali smo u njegovom donošenju kroz niz prijedloga i komentara koje smo objavili u e-savjetovanju na *Nacrt zakona* u kolovozu 2022. Nastavili smo sudjelovati i u projektu EU-a i Vijeća Europe „Child Safeguarding in Sport (CSiS)“ čiji je važan cilj uspostava posebnih *zaštitnika*, odnosno, povjerenika zaduženih za zaštitu djece u sportu. Licenciranje stručnih kadrova u sportu regulirano je novim *Zakonom*, ali samo kao mogućnost, ne i kao obveza. Stoga daljnja zaštita interesa djece ovisi o angažmanu nacionalnih sportskih saveza.

Zbog poražavajućih podataka koji ukazuju na nedovoljnu tjelesnu aktivnost djece i dalje smatramo da je važno osmisliti strategiju uključivanja fizički neaktivne djece u sportske i rekreativne aktivnosti, a primarno radi pozitivnih učinaka sporta na njihov sveukupni psihofizički razvoj.

4.6 Djeca u pokretu

Pratili smo ostvarivanje i povrede prava djece u migracijama, u odnosu na prijave nezakonitih pojedinačnih i kolektivnih protjerivanja od strane policijskih službenika na granici s BiH te aktivnostima koje se poduzimaju u cilju smanjena rizika od nezakonitih postupanja u području neregularnih migracija i međunarodne zaštite. Uočili smo poteškoće koje se odnose na prihvata i smještaj te zbrinjavanje djece u migracijama u vidu nedostatka smještajnih i kadrovskih kapaciteta, kao i da se djeca migranti i dalje smještaju u domove za djecu i mladež s PUP-om. To ukazuje na potrebu za specijaliziranom ustanovom koja bi bila osnova za kvalitetan sustav skrbi o djeci bez pratnje, koja bi osigurala kontinuitet odgajatelja i prevoditelja, u kojoj bi se provela procjena potreba i osigurali svi resursi za rad i pomoć. Za uspješnije provođenje odredbi *Zakona o udomiteljstvu* potrebna je edukacija udomitelja o specifičnim potrebama djece bez pratnje, standardizirana i redovita edukacija posebnih skrbnika, te evaluacija i praćenje njihovog rada. Potrebno je jačati uključivanje djece u odgojno-obrazovni sustav te osigurati sustavno i intenzivno učenje hrvatskog jezika uz dostupnost prevoditelja i osiguranje psihološke pomoći po potrebi.

Pratili smo i prava djece raseljene iz Ukrajine te aktivnosti koje je Vlada RH poduzela u cilju prihvata i zbrinjavanja osoba pod privremenom zaštitom. Posebno smo pratili boravak djece iz alternativne skrbi i djece koja nisu stigla s roditeljima, te proces njihovog uključivanja u odgojno-obrazovni sustav i prilagodbu novoj školskoj sredini. Jedan od glavnih problema je nedostupnost predškolskog odgoja dok je prilagodba obrazovnom sustavu otežana radi nepoznavanja jezika. Potrebno je osigurati podršku i osnaživanje nastavnika i stručnih osoba, dostupnost prevoditelja, te dugoročno osigurati usluge brige o mentalnom zdravlju i dostupnost zdravstvenih usluga.

4.7 Djeca koja žive na otocima

S namjerom uvida u stvarno stanje života otočke djece obilazili smo javne i državne ustanove na otocima. Razgovarali smo s djecom i stručnjacima koji su zaduženi za zaštitu, skrb, odgoj i obrazovanje djece te obilazili prostore u kojima borave djeca. Problemi djece i odraslih koji brinu o njima na otocima, razlikuju se kako u pogledu prostornih, sigurnosnih, kadrovskih i organizacijskih uvjeta odgojno-obrazovnih i zdravstvenih ustanova te drugih javnih službi, tako i u pogledu ponude sadržaja slobodnog vremena, dostupnosti usluga stručnog kadra različitih profila i prometne povezanosti mjesta na otoku i otoka s kopnom.

4.8 Preporuke UN-ovog Odbora za prava djeteta Republici Hrvatskoj

Nakon što je UN-ov Odbor za prava djeteta u svibnju 2022. razmatrao objedinjeno 5. i 6. izvješće Republike Hrvatske i o tome vodio dijalog s predstavnicima Vlade RH, u lipnju je objavio Zaključna razmatranja i preporuke Republici Hrvatskoj te preporučio da se one učine dostupnima široj javnosti.

Nezavisne institucije za ljudska prava, civilno društvo i nevladine organizacije, imaju temeljnu ulogu u izvještavanju o implementaciji *Konvencije o pravima djeteta* i u pripremi pitanja na koja država treba odgovoriti u svom izvješću, te se od njih očekuju sugestije za dijalog između Odbora i predstavnika države. U zadnjem alternativnom izvješću Ureda pravobraniteljice za djecu svoj je prilog dala i Mreža mladih savjetnika.

Kao ključna područja zabrinutosti Odbor je istaknuo zaštitu od diskriminacije, osobito manjinskih skupina, zaštitu od nasilja i zlostavljanja – u obitelji, u školi, na internetu – i podršku žrtvama, osobito žrtvama seksualnog nasilja, prava djece s teškoćama u razvoju, zdravlje i zdravstvene usluge, odgoj i obrazovanje te pravosuđe prilagođeno djeci. Radi jačanja pravosuđa prilagođenog djeci nužno je odgovarajuće osposobljavanje stručnjaka koji rade s djecom, te je važno ubrzanje svih sudskih postupaka koji uključuju djecu. Odbor je preporučio i da se ojača skrb u zajednici o djeci s teškoćama u razvoju i njihovim obiteljima, te da im se osigura pristup zdravstvenim uslugama i uključivom odgoju i obrazovanju. Osim toga, među ranjivim je skupinama istaknuo i LGBTI djecu, djecu čiji su roditelji u zatvoru, te djecu migrantskog porijekla.

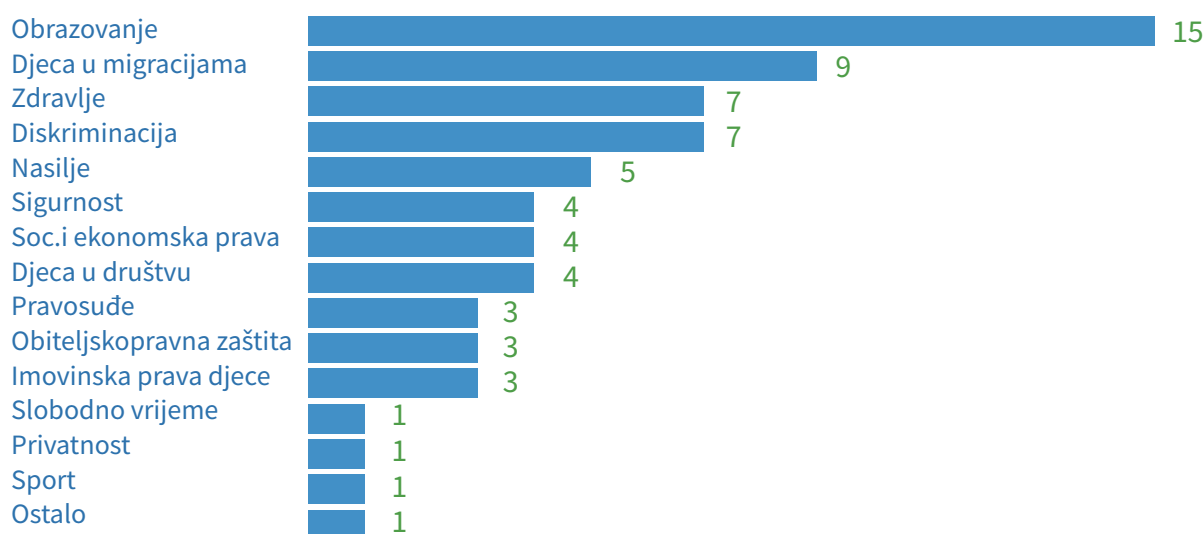
Preporuke UN-ovog Odbora za Hrvatsku su obvezujuće smjernice u zaštiti prava djece, ali i poticaj za donošenje budućih nacionalnih strategija i planova za prava djece. One će ujedno biti i kriterij za procjenu ostvarenoga napretka Hrvatske u zaštiti dječjih prava u sljedećem petogodišnjem razdoblju. Sedmo i osmo objedinjeno izvješće Hrvatska je obvezna podnijeti 2027. Posebno zabrinjava to što RH dosad ni jednom nije podnijela izvješće po *Fakultativnom protokolu o trgovini djecom, dječjoj prostituciji i dječjoj pornografiji*.

5 PREPORUKE PRAVOBRANITELJICE ZA DJECU

Uz više stotina preporuka koje su se odnosile na zaštitu pojedinog djeteta ili u vezi s pojedinačnim predmetom, tijekom 2022. uputili smo 68 općih preporuka, upozorenja i priopćenja u cilju unapređivanja zaštite prava sve djece ili pojedinih skupina djece.

Preporuke su u najvećem broju upućivane nadležnim ministarstvima, posebice MZO-u, MRMSOSP-u, MUP-u i MPU-u, pri čemu su neke upućivane istovremeno na više nadležnih tijela te Vladi RH. Upućivali smo ih i drugim državnim tijelima, gradovima, županijama i ustanovama. Od ukupno 68 preporuka, deset je načelne naravi ukazujući nadležnim tijelima na potrebu zaštite najboljeg interesa djece. Reakcije na ostalih 58 preporuka varirale su od potpune prihvaćenosti do izostanka povratne informacije.

Preporuke pravobraniteljice po područjima u 2022.

Reakcije javnih tijela i institucija na preporuke pravobraniteljice za djecu u 2022.

Ukupno preporuka 58					
Prihvaćeno 32 (55 %)					
Potpuno prihvaćeno 21 (36 %)					
Realizirano 10 (17 %)	Nije realizirano 11 (19 %)	Načelno prihvaćeno* 7 (12 %)	Djelomično prihvaćeno 4 (7 %)	Nije prihvaćeno 4 (7 %)	Bez povratne informacije 22 (38 %)

* Realizacija u postojećim okolnostima nije moguća

6 NORMATIVNE AKTIVNOSTI

U poboljšanju normativnog okvira zaštite prava djece sudjelujemo dajući prijedloge i mišljenja na nacрте propisa, inicirajući njihovu izmjenu ili donošenje novih, sudjelujući u radu radnih skupina te saborskih odbora. Tijekom 2022. sudjelovali smo u radu četiri **radne skupine** (*Akcijski plan suzbijanja diskriminacije za razdoblje od 2022. – 2023.*, *Protokol o postupanju u slučaju seksualnog nasilja*, *Protokol o postupanju i suradnji između zdravstvenog, socijalnog i kazneno-represivnog sustava pri tretmanu osoba s problemom ovisnosti o drogama* te *Smjernice za provedbu učinkovite strategije za zaštitu djece u sportu*) te u postupku donošenja ili izmjene 37 propisa, od toga pet strateških dokumenata. Predložili smo ukupno 179 konkretnih promjena u vezi zaštite djece dajući mišljenje na predložene nacрте propisa, ali i inicirajući donošenje novih ili izmjene postojećih.

Inicijativu za donošenje ili izmjenu propisa dali smo u osam slučajeva, predlažući donošenje novog propisa radi zaštite djece, te predlažući konkretne izmjene postojećih propisa (*Kazneni zakon*, *Zakon o socijalnoj skrbi*, *Zakon o obveznom osiguranju i zdravstvenoj zaštiti stranaca u RH*, *Zakon o izvršavanju kazne zatvora*, *Pravilnik o prekršajnoj evidenciji i registru neplaćenih kazni*, *Temeljni kolektivni ugovor za službenike i namještenike u javnim službama* te dopune propisa u vezi sa zapošljavanjem učenika posredstvom srednjoškolskih ustanova, tzv. učeničkih servisa). Raduje nas što je prihvaćena **inicijativa za donošenje novog propisa o zaštiti djece** te je osnovana radna skupina u okviru MPU-a u koju su uključeni i predstavnici Ureda. Unatoč tome, ne možemo biti zadovoljni uvažavanjem prijedloga pravobraniteljice za djecu kao partnera i suradnika u kreiranju boljeg normativnog okvira za djecu. Od ukupno 172 konkretna prijedloga u odnosu na propise čija je procedura donošenja okončana, u propise su ugrađena 33 naša prijedloga (18%).

Reakcije nadležnih tijela RH na prijedloge Pravobraniteljice za djecu za poboljšanje normativnog okvira zaštite prava djece u 2022.

Ukupno preporuka 179					
Prihvaćeno					
Načelno prihvaćeno 17 (10 %)	Djelomično prihvaćeno 4 (2 %)	Prihvaćeno i ugrađeno u propis 29 (18 %)		Nije prihvaćeno 77 (43 %)	Primljeno na znanje 45 (25 %)
					Bez povratne informacije 7 (4 %)

7 ISTRAŽIVAČKE AKTIVNOSTI

7.1 Djeca u ustanovama za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi

Istraživanje o djeci i mladima koji se nalaze na smještaju, organiziranom stanovanju i boravku u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i centrima za pružanje usluga u zajednici (CPUZ), proveli smo u svrhu praćenja procesa deinstitutionalizacije domova za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi te razvoja udomiteljstva. Podaci pokazuju povećanje broja djece na smještaju i organiziranom stanovanju (u odnosu na 2021. povećanje za 12 djece). Od ukupno 818 djece, njih 242 bilo je mlađe od sedam godina, od čega je 103 bilo mlađe od tri godine. Tijekom 2022. u domove i centre za pružanje usluga u zajednici bilo je smješteno 555 djece i mladih, od čega 544 djece i 11 mladih osoba. U promatranom je razdoblju 291 dijete bilo smješteno u ustanovu temeljem izrečene žurne mjere u situacijama kada je postojala opasnost za život, zdravlje ili dobrobit djece koja su se mogla zaštititi samo izdvajanjem iz neposrednog okruženja. Navedena je mjera bila izrečena u odnosu na 77 djece mlađe od tri godine. Od ukupno 555 djece i mladih koji su bili primljeni na smještaj ili organizirano stanovanje tijekom 2022., njih čak 360 izdvojeno je iz biološke obitelji. U 2022. povećan je broj djece kojoj je bila priznata usluga boravka, te je njome bilo obuhvaćeno 545 djece (51 dijete više nego u 2021.). Tijekom godine realizirano je 39 posvojenja, a u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i CPUZ-ovima nalazilo se još 140 djece koja su imala ispunjene zakonske uvjete za posvojenje. U domove za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i CPUZ-ove, tijekom 2022. bilo je smješteno 71 dijete strani državljanin bez pratnje.

7.2 Djeca u alternativnoj skrbi čiji su roditelji u zatvoru

Nastojeći što integrativnije razmatrati potrebe djece čiji su roditelji u zatvoru, zanimalo nas je koliko se prepoznaju njihove potrebe u institucijama alternativne skrbi te kakvi su institucionalni kapaciteti za zadovoljavanje njihovih potreba i ostvarivanje njihovih prava. To je skupina djece i mladih koji se nalaze u višestruko ranjivoj situaciji (marginalizacija zbog roditeljeva ponašanja, izdvajanje iz obitelji, razvojne poteškoće ili ponašajni problemi). Zbog toga smo ustanovama za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi, za djecu s TUR-om i djecu s PUP-om uputili upitnik pripremljen za ovu svrhu.

Podaci koje smo prikupili pokazuju visoku osjetljivost stručnjaka iz ustanova za različitost djece čiji su roditelji u zatvoru, a koja su smještena u domove. Iz odgovora proizlaze naponi za prepoznavanje potreba djece i uključivanje djece u uobičajenu svakodnevnicu i kontakte s vršnjacima. To je sve dobar temelj za jačanje kvalitete individualiziranog pristupa potrebama te djece i za jačanje institucionalnih kapaciteta za skrb o toj heterogenoj skupini djece koja dolaze iz različitih životnih okolnosti i različito reagiraju, što može pomoći u stvaranju programskog okvira za rad s njima. Postojanje osobe od povjerenja, a koja se spominje u nekim odgovorima, posebno je važno za djecu koja žive u ustanovama, a čiji su roditelji lišeni slobode.

8 OBILASCI USTANOVA ZA DJECU I DRUGIH MJESTA

Među redovitim su godišnjim aktivnostima Ureda pravobraniteljice za djecu i obilasci ustanova i drugih mjesta na kojima djeca organizirano borave. U 2022. godini obišli smo ukupno 51 ustanovu: 13 ustanova socijalne skrbi (osam domova za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi, tri doma za djecu s problemima u ponašanju i dva centra za odgoj i obrazovanje djece s teškoćama u razvoju), dva centra za socijalnu skrb, dva skloništa za žrtve obiteljskog nasilja, 14 odgojno-obrazovnih ustanova (tri DV, pet OŠ, tri SŠ i tri učenika doma), pet zdravstvenih ustanova, tri kaznene ustanove, jedno mjesto na kojem djece provode

slobodno vrijeme, šest mjesta za smještaj raseljenih osoba iz Ukrajine, te pet ostalih mjesta na kojima djeca borave ili su privremeno ili trajno smještena. Nakon obilazaka nadležnim smo službama, po potrebi, dostavljali naša opažanja i preporuke.

9 OSTALE AKTIVNOSTI U ZAŠTITI I PROMICANJU PRAVA DJECE

U ovom poglavlju naveli smo 20 skupova i događanja koje smo organizirali samostalno ili u suradnji s drugima, izdavačke projekte, izlaganja održana na skupovima i naše objavljene tekstove. Opisali smo osam projekata u kojima smo sudjelovali i projekte koje smo podržali, te prikazali suradnju s institucijama i organizacijama. Od skupova izdvajamo obilježavanje 15. obljetnice naših područnih ureda u Splitu, Osijeku i Rijeci, zatim stručne skupove o sportu, o prevenciji vršnjačkoga nasilja, o participaciji djece u školi i o dječjem siromaštvu, te dvodnevni interdisciplinarni stručni skup o ostvarivanju prava djece na otocima². Također smo u više navrata predstavili našu publikaciju „S obje strane rešetke – Što dugujemo djeci čiji su roditelji u zatvoru“³, uz koju smo naknadno objavili infografiku „Tko sve može biti podrška djetetu čiji je roditelj u zatvoru?“.

Održali smo 70-tak izlaganja na stručnim i drugim skupovima u RH, uključujući predavanja i radionice za stručnjake i studente. Tiskali smo šest publikacija manjeg opsega, od kojih su četiri namijenjene djeci i stručnjacima koji rade s djecom, a među njima izdvajamo letak-poster „Participacija djece – što je to?“, objavljen i na engleskom, te slikovnicu „Poznajem i poštujem dječja prava“. Ilustrirani godišnji kalendar o pravima djece za 2023. posvetili smo 20. obljetnici pravobranitelja za djecu u RH.

10 MEĐUNARODNE AKTIVNOSTI

Međunarodne aktivnosti obuhvaćaju aktivnosti pravobraniteljice za djecu ostvarene u komunikaciji i suradnji s međunarodnim organizacijama, mrežama organizacija, institucijama, tijelima i neovisnim stručnjacima te aktivno sudjelovanje na relevantnim skupovima. Zbog epidemiološke situacije, dio se ovih aktivnosti i u 2022. odvijao putem videokonferencija, virtualnih sastanaka i mrežnih seminara te u hibridnom obliku.

Međunarodnih aktivnosti bilo je mnogo, posebno s mrežama organizacija čiji smo članovi, kao što su ENOC, COPE, Eurochild i drugi. Dio aktivnosti odnosio se suradnju s Odborom za prava djeteta UN-a u nastojanju da mu doprinesemo u sagledavanju stanja prava djece u Hrvatskoj i donošenju zaključnih primjedbi državi stranci *Konvencije o pravima djeteta* te njihovom predstavljanju.

Značajni broj aktivnosti odnosio se općenito na jačanje položaja djece i participaciju djece, na mehanizme zaštite djece i pojedinih ranjivih skupina, primjerice djece pristigle iz Ukrajine, klimatske promjene i utjecaj klimatske krize u svijetu na dječja prava, kao i na neovisnost i osnaživanje pravobraniteljskih institucija za djecu. Zajedno s djecom koja su članovi mreže Mladih savjetnika pravobranitelja za djecu i Foruma mladih 16 + uključili smo se u ENOC-ov projekt mladih savjetnika europskih pravobranitelja, okupljenih u mreži ENYA, pod nazivom “Let’s talk young. Let’s talk about climate justice!”

2 Skup je organiziran u suradnji s OŠ Grohote na otoku Šolti.

3 Autorice su zamjenica pravobraniteljice za djecu Maja Gabelica Šupljika i novinarka i publicistkinja Višnja Biti, sa suradnicima.

11 OSTALE AKTIVNOSTI PODRUČNIH I SREDIŠNJEG UREDA

Ured pravobraniteljice za djecu, osim u središnjem uredu u Zagrebu, djeluje i u područnim uredima u Osijeku, Rijeci i Splitu. Takvim ustrojem omogućena je bolja dostupnost Ureda djeci i odraslima, a djelatnici Ureda mogu učinkovitije komunicirati s institucijama i obilaziti mjesta na kojima borave djeca. U našem cjelovitom *Izvešću o radu* detaljno je opisan način rada središnjeg i područnih ureda tijekom 2022. s podacima o područjima u kojima dolazi do kršenja prava djece kao i aktivnostima ureda na promociji i zaštiti dječjih prava.

11

12 USTROJ I FINACIJSKO POSLOVANJE

Uredom upravlja pravobraniteljica za djecu. Ured ima Službu za stručne poslove i Službu za opće poslove čijim radom upravljaju zamjenice pravobraniteljice. Na dan 31. prosinca 2022. poslove i aktivnosti iz djelokruga Ureda obavljalo je 19 državnih službenika (četiri manje od predviđena i ustrojena 23 radna mjesta) i samo dvije državne dužnosnice (pravobraniteljica i zamjenica pravobraniteljice) s obzirom da je jedna zamjenica pravobraniteljice u 2021. započela s korištenjem prava na roditeljski dopust, te ga koristi i dalje, što znatno otežava obavljanje organizacijskih i upravljačkih poslova u Uredu.

12

Ured radi na četiri lokacije: u Zagrebu, Splitu, Rijeci i Osijeku, u prostorima koji su u vlasništvu RH, a Uredu su dodijeljeni na korištenje.

Proračun Pravobranitelja za djecu u 2022. godini iznosio je 6.675.900 kuna. Proračun je izvršen u iznosu od **6.279.650,08** kuna odnosno **94,06 %**.

13 ZAKLJUČAK

Ostvareni napredak u raznim područjima života djece, kojeg je pozdravio i Odbor za prava djeteta u svojim preporukama koje su izdane u drugom dijelu 2022. godine, zasjenjuju, i po ocjeni Odbora i po zapažanjima pravobraniteljice za djecu, nedostaci u provedbi *Konvencije o pravima djeteta*.

13

Nedovoljna je zaštita manjinskih skupina djece od diskriminacije, zaštita djece od nasilja i zlostavljanja u obitelji, školi, na internetu. Nedostaje odgovarajuća podrška žrtvama seksualnog nasilja, pravosuđe još uvijek nije prilagođeno djetetu, sudski postupci traju predugo. Otežan je pristup zdravstvenim uslugama, krše se prava djece s teškoćama u razvoju. Nedostaju nam stručnjaci te je nužno osnaživanje skrbi u zajednici za djecu s teškoćama u razvoju i njihove obitelji. Nedostatna je zaštita ranjivih skupina poput LGBTI djece. Stoga je snažna poruka koju je poslao Odbor o važnosti praćenja mjera i strategija za djecu, kao i osiguranje resursa koji će omogućiti njihovu provedbu.

Dok se to ne osigura i nadalje ćemo bilježiti brojna područja u kojima se krše prava djece.

U 2022. godini pratimo **porast nasilja nad djecom**, osobito vršnjačkog nasilja u odgojno-obrazovnim ustanovama (100 % više u odnosu na prethodnu godinu). Iznimno je važno nastaviti raditi na prevenciji svih oblika nasilja nad djecom te na uspostavi kvalitetne zaštitne mreže. Neujednačena postupanja škola u slučajevima nasilja nad djecom ukazuju na važnost edukacije učitelja i stručnih suradnika o prevenciji

i postupanju u slučaju nasilja nad djecom. Zabrinjava i što je više od 5 000 djece bilo žrtvom kaznenog djela što je porast u odnosu na prethodnu godinu za 4,4 %.

Zabrinjava nas situacija vezana za broj djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi u institucijama. To može biti odraz pojačanog rada stručnjaka i sustava koji je angažiran na zaštiti i izdvajanju djece iz obitelji, ali i manjkavosti u pronalaženju zamjenske, obiteljske skrbi. Postoji i problem vezan za nedostatan broj udomiteljskih obitelji. Posebno zabrinjava podatak da se 103 djece mlađe od tri godine nalazi u institucionalnom smještaju. Iako je prema dostupnim podacima više od 2/3 djece mlađe od tri godine smješteno u ustanovu temeljem izrečene žurne mjere, za ovu skupinu djece, institucionalni smještaj je osobito štetan te preporučamo hitne mjere koje će osigurati toplu obiteljsku skrb za najmlađu djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi. Važno je nastaviti raditi na poticanju i jačanju udomiteljstva, o čemu govori i UN-ov Odbor za prava djeteta u svojim preporukama Republici Hrvatskoj, ali i ubrzati postupke u cilju posvojenja kao trajnog oblika zbrinjavanja djece koja skrb ne mogu ostvariti u vlastitoj obitelji. Iako je u prošloj godini zabilježeno nešto više posvojenja zabrinjava što se i dalje u ustanovama nalazi 140 djece s ostvarenim pretpostavkama za posvajanje.

U području zdravlja djece upozoravamo na nedovoljan broj stručnjaka u sustavu zdravstva, slabu dostupnost usluga djeci u ruralnim krajevima ili na otocima te djeci slabijeg socio-ekonomskog stanja, kao i na probleme u komunikaciji između zdravstvenih djelatnika i roditelja. **Područje mentalnog zdravlja** i dalje ostaje kritično te je potrebno osigurati mjere koje će dovesti do širenja usluga u ovom području. Također, ističem važnost informiranja javnosti i roditelja o koristima redovnog cijepjenja za svako dijete.

Višestruki naponi su potrebni kako bi se ostvarivala **prava i interesi djece s problemima u ponašanju**, jer se trenutačno ona krše u različitim sustavima, poput odgoja i obrazovanja, zdravstva, socijalne skrbi, pravosuđa, policije te u provedbi odgojnih mjera. U radu s djecom s problemima u ponašanju važno je primijeniti multidisciplinarni pristup, uspostaviti umreženu međuresornu suradnju i krenuti od interesa djeteta. Potrebno je osigurati cjeloviti stručni tim u školama uz vodstvo socijalnih pedagoga za prevenciju, detekciju i intervenciju kod PUP-a. Važno je da se što prije donese *Pravilnik o načinu i obliku provođenja odgojno-obrazovne potpore i stručnog tretmana učenika u riziku za razvoj PUP-a i učenika s PUP-om*.

Djeca s teškoćama u razvoju i njihove obitelji imaju poteškoća s upisom i boravkom u vrtiću te nedostatnom podrškom pomagača u sustavu predškolskog odgoja i obrazovanja. Potrebno je u praksi osigurati provedbu zakonom propisane prednosti upisa djece s TUR-om te izgraditi cjeloviti sustav podrške djetetu u predškolskoj ustanovi. Potrebno je uložiti više napora u razvoj kompetencija učitelja za uključivanje djece s TUR-om u odgojno-obrazovne procese.

Pravo na **predškolski odgoj** treba osigurati svoj djeci, a posebno djeci na otocima. To je moguće ostvariti međusobnom suradnjom jedinica lokalne samouprave te na većim otocima osigurati mogućnost upisa u dječji vrtić djeci iz općina i gradova koji nemaju vrtiće.

Pozdravljam odluku o osiguravanju **besplatnog obroka u školama** te naglašavam važnost nutritivno uravnoteženih i toplih kuhanih obroka u prehrani školske djece kao standarda koji je nužno omogućiti svakom djetetu.

Sveprisutnost **digitalnih sadržaja** u dječjim životima nameće hitnu potrebu da se uvede medijska pismenost kao obvezni kurikulum za sve razine odgojno-obrazovnog sustava. Uz podršku za djecu, potrebno je osigurati podršku i za roditelje u području medijske i digitalne pismenosti.

U 2022. ponešto je unaprijeđen regulatorni okvir u **području elektroničkih medija** te je nužno poboljšati praćenje provedbe propisa i dosljedno sankcioniranje prekršaja. Potrebno je kontinuirano ulagati u educiranje medijskih djelatnika o medijskim propisima, etičkim kodeksima i dječjim pravima, te općenito razvijati njihovu osjetljivost za perspektivu ranjivih društvenih grupa o kojima izvještavaju.

Odnosi između odgojno-obrazovnih djelatnika i roditelja postaju jedno od najkritičnijih područja u **odgojno-obrazovnom procesu**. Potrebno je poraditi na uspostavi bolje suradnje i kvalitetnije komunikacije između roditelja i odgojno-obrazovnih djelatnika. Predlažem ulaganja u stručno usavršavanje učitelja i nastavnika o ovoj temi te uključivanja sadržaja o komunikaciji i suradnji s roditeljima u programe učiteljskih i nastavničkih fakulteta. Kontinuitet prijava u **području obrazovanja** također ukazuje da je potrebno uložiti više napora u razumijevanje, prepoznavanje i uklanjanje diskriminatornog postupanja i praksi. Ističem kako je nužno educirati odgojno-obrazovne djelatnike o dječjim pravima, diskriminaciji i zabrani diskriminacije.

Edukacija o dječjim pravima i zabrani diskriminacije potrebna je i za predstavnike tijela javne vlasti, posebno JLP(R)S-ova čiji opći i pojedinačni akti često ukazuju na nerazumijevanje pojma i pojavnih oblika diskriminacije te načina njena sprječavanja i pružanja zaštite djeci, posebno ugroženim skupinama djece (djeca s teškoćama u razvoju, djeca stranaca).

Za **djecu u pokretu** koja su utočište našla u našoj zemlji potrebno je osigurati dodatnu podršku kako bi se mogla integrirati u društvo. To uključuje povećani broj prevoditelja, uključivanje u predškolski odgoj i obrazovanje, pojačanu podršku u području mentalnog zdravlja.

Slobodne aktivnosti za djecu u većini su mjesta dostupne tek za djecu čiji ih roditelji mogu priuštiti. Smatram važnim da gradovi i općine ulože veće napore i resurse kako bi slobodne aktivnosti postale dostupne za djecu koja žive u riziku od siromaštva. Nadzor nad prostornim, tehničkim i kadrovskim uvjetima dječjih igraonica nužno je osigurati propisima kako bi djeca bila sigurna. Sigurnost djece u svim područjima organiziranih aktivnosti za djecu treba biti prioritet te je stoga nužno donijeti poseban propis o zaštiti djece.

Zabrinjavaju stradanja djece u prometu. Prevencija i zaštita djece u prometu treba ostati nacionalni prioritet.

U 2022. navršilo se 15 godina otkako su ustanovljeni naši područni uredi u Splitu, Osijeku i Rijeci, što je bila i jedna od preporuka UN-ovog Odbora za prava djeteta, kako bi se rad pravobranitelja za djecu približio djeci i roditeljima izvan glavnog grada RH. Protekle su godine potvrdile ispravnost te odluke jer su djelovanjem područnih ureda podrška i pomoć pravobraniteljice u zaštiti prava djece postali dostupniji, a njezin rad vidljiviji na područjima dalmatinske, slavonske i primorske regije.

Unatoč visokom stupnju proaktivnosti pravobraniteljstva u donošenju novih propisa, tek je trećina naših prijedloga ugrađena u nove propise.

Velik dio našeg rada usmjeren je na izradu preporuka te i u tom dijelu pozivamo tijela kojima se obraćamo na njihovo prihvaćanje i implementaciju, kao i na suradnju kroz redovito odgovaranje i poštivanje zakona kojima je cilj osigurati realizaciju prava svakog djeteta.

Na kraju ovog izvješća, pozivamo sve resore da prouče preporuke dane u ovom izvješću po pojedinim područjima, kao i preporuke Odbora za prava djeteta te da se uhvate u koštac s kroničnim problemima koji djeci onemogućuju sretno i zdravo odrastanje. Iskoristimo snagu i poticaj preporuka Odbora za prava djeteta i novog **nacionalnog plana** za prava djece na dobrobit svakog djeteta u našoj zemlji!